

PLESNA DEDIŠČINA: SOUSTVARJANJE PARTICIPATIVNIH PLESNIH DOGODKOV

Priročnik

 Dance - ICH

Co-funded by
the European Union

Plesna dediščina: soustvarjanje participativnih plesnih dogodkov

Naslov izvirnika: Dancing Heritages: Co-creating Events of Practice

Izvirnik dostopen na: <https://doi.org/10.3986/9789610510611>

Uredile: Anja Serec Hodžar, Rebeka Kunej, Adela Pukl, Anja Jerin

Oblikovanje in prelom: Darja Klančar, www.darkadesign.si

Prevod iz angleščine: Andreja Golob

Jezikovni pregled: Rok Janežič

Izdal: ZRC SAZU, Glasbenonarodopisni inštitut

Za izdajatelja: Mojca Kovačič

Založil: ZRC SAZU, Založba ZRC

Za založnika: Oto Luthar

Glavni urednik Založbe ZRC: Aleš Pogačnik

Prva e-izdaja.

Ljubljana, 2025

Publikacija je izšla v okviru projekta *Dance as ICH: New Models of Facilitating Participatory Dance Events*

(Dance – ICH, št. 101056200), ki ga sofinancira Evropska skupnost v okviru programa Ustvarjalna Evropa.

Izid publikacije je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije v okviru programa *Folkloristične in etnološke raziskave slovenske ljudske duhovne kulture*, št. P6-0111.

**Co-funded by
the European Union**

Financirano s strani Evropske unije. Izražena stališča in mnenja so zgolj stališča in mnenja avtorja(-ev) in ni nujno, da odražajo stališča in mnenja Evropske unije ali Evropske izvajalske agencije za izobraževanje in kulturo (EACEA). Zanje ne moreta biti odgovorna niti Evropska unija niti EACEA.

Dance – ICH projektni partnerji: ASTRA National Museum Complex, CEMPER Centre for Music and Performing Arts Heritage in Flanders, Hellenic Folklore Research Centre of the Academy of Athens (HFRC-AA), Museums of Southern Trøndelag (MiST), School of Physical Education and Sport Science of the National and Kapodistrian University of Athens (NKUA-SPESS), Slovenski etnografski muzej (SEM), Norwegian Centre for Traditional Music and Dance (Sff), Hungarian Open Air Museum (SKANZEN), Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti (ZRC SAZU).

Prva e-izdaja je pod pogoji licence Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 (razen za tisto gradivo, ob katerem so posebej navedeni drugačni pogoji rabe) od novembra 2025 prosto dostopna:
<https://doi.org/10.3986/9789610510628>

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili
v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 257629699

ISBN 978-961-05-1062-8 (PDF)

Založba ZRC

KAZALO

04	Uvod
07	Norveška
14	Slovenija / Slovenski etnografski muzej
20	Romunija
26	Madžarska
32	Slovenija / ZRC SAZU
39	Grčija
46	Zaključek
48	Smernice

UVOD

Tone Erlien Myrvold

Anja Serec Hodžar

Mieke Witkamp

V okviru projekta *Ples kot Novi modeli omogočanja participativnih plesnih dogodkov (Dance-ICH)* nas je pot zanesla čez velik del Evrope (od Norveške in Belgije do Slovenije, Romunije, Madžarske in Grčije), na njej pa smo se seznanili z izjemno pestrostjo plesnih tradicij, skupnosti in praks. Ta pobuda ni povezala zgolj kulturnodediščinskih institucij, raziskovalcev in umetnikov. V prvi vrsti je spodbudila tesno sodelovanje s skupnostmi, ki smo jih povabili k soustvarjanju procesa ohranjanja dediščine.

Glavni poudarek našega dela je **sprememba paradigme**: premik od dojemanja nesnovne kulturne dediščine kot nečesa, kar zgolj prikazujemo, do nečesa, kar **živimo, delimo z drugimi in soustvarjamo**. V tem procesu nas je zanimalo, kako lahko muzeji in kulturne ustanove postanejo aktivni *facilitatorji* in ne zgolj *prikazovalci* živega izročila. S preoblikovanjem muzejev in institucij v **mesta srečevanj** bi lahko postali prostori sodelovanja, vključevanja in opolnomočenja, v katerih bi se tradicionalno znanje prenašalo z izkustvenim učenjem, sodelovanjem in dialogom.

Lokalni in regionalni primeri, predstavljeni v tem priročniku, kažejo, kako se z **aktivnim sodelovanjem** v procesu varovanja krepi **občutek pripadnosti dediščini**. In prav občutek, da je dediščina skupna vsem, je ključen za trajnostni prenos nesnovne kulturne dediščine, še posebej v sodobnih družbah, ki jih pestijo kulturni, družbeni in finančni izzivi.

Namesto da bi se lotili snovanja povsem novih pristopov, smo raje pokazali, kako je mogoče **aktivirati in preurediti** obstoječe mreže, prizorišča in odnose, da bi ples ostal pomemben del življenja skupnosti. Opazili smo skupno točko: če institucije prisluhnejo, soustvarjajo in krepijo kulturne prakse, te uspešno živijo naprej.

Z aktivnostmi projekta nam je uspelo poglobiti razumevanje **trajnostnih modelov ohranjanja** nesnovne kulturne dediščine. Preučili in dokumentirali smo participativne pristope, ki smo jih prilagodili razmeram na terenu, obenem pa so primerni tudi za globalna okolja. Naš nabor orodij – vključno s priročnikom,

smernicami, razstavami in mednarodno mrežo – je zasnovan za **strokovnjake, skupnosti in načrtovalce politik**, kot praktična pomoč za prihodnje pobude.

To delo neposredno spodbuja različne **cilje trajnostnega razvoja (CTR)**:

CTR 4: Kakovostno izobraževanje z učenjem o dediščini

CTR 10: Socialno in politično vključevanje

CTR 11: Močnejše in odpornejše skupnosti s pomočjo kulture

CTR 17: Učinkovita medsektorska in čezmejna partnerstva.

Če **participacijo pri plesu postavimo v ospredje** – ne kot odrsko uprizoritev, temveč kot **skupno prakso** – zagotovimo prenos plesne tradicije ter vzpostavljanje mostov med generacijami, družbenimi skupinami in strokami. Uporabljene metodologije poudarjajo **pobude od spodaj navzgor, občutek pripadnosti in kulturno posredništvo** v skladu z načeli Unescove konvencije iz leta 2003.

V tem okviru predstavljamo nov koncept, *razstavo s participativnim plesnim dogodkom* (ang. *events of practice exhibition*), s katerim raziskujemo, kako integrirati koncept plesa, kot ga razume posamezna lokalna skupnost, njena stališča do plesne dediščine in sodelovanje lokalne skupnosti v procesu ohranjanja žive plesne dediščine ter kako dediščino približati muzejskim obiskovalcem.

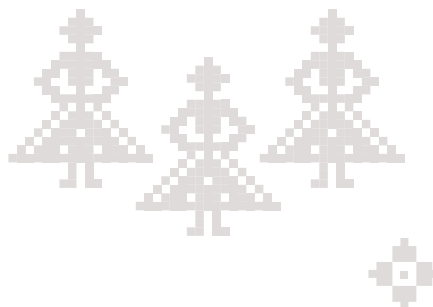
Gre za skupek soustvarjalno pripravljenih razstavnih elementov, premišljeno izbranih dogodkov in participativnih plesnih dogodkov ter dialoga med razstavljenimi elementi, plesom in plesalci.

Koncept *razstave s participativnim plesnim dogodkom* prepleta plesne vsebine, razstavne elemente, kurirane dogodke in participativne plesne dogodke ter povezuje plesne skupnosti, obiskovalce in muzejske strokovnjake. Za doseganje trajnostnega cilja, tj. ohranjanje plesa v muzejskem prostoru, je treba vse te koščke mozaika

premišljeno uskladiti. Ta priročnik na vzorcu šestih razstav in študij primerov ponazarja, kako je koncept *razstave s participativnim plesnim dogodkom* plesnim skupnostim pomagal pri nadaljevanju njihovih praks, predvsem z ustvarjanjem novih priložnosti za prenos plesne dediščine in njeno večjo prepoznavnost.

Predstavljamo šest različnih primerov, kako lahko muzeji in dediščinske institucije odigrajo ključno vlogo pri vzpostavitvi trajnostnih struktur za ohranjanje plesa kot žive dediščine.

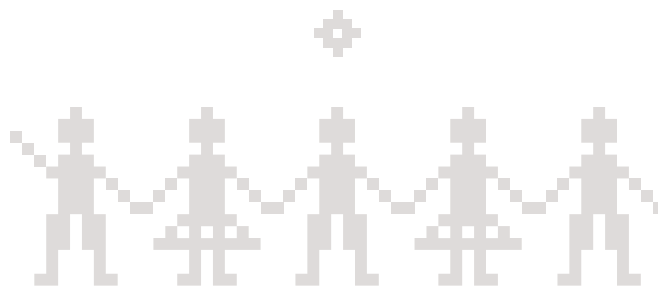
Predlagani model trajnostne strukture, imenovan *razstava s participativnim plesnim dogodkom*, vključuje več kot zgolj dogodek. Prvič, dogodki so umeščeni v stalen prostor in se redno ponavljajo. Drugič, vključujejo facilitatorja, ki deluje po načelih prilagodljivega upravljanja, v vlogi podpornika omogoča dolgoročno vzdržnost in prispeva k prepoznavanju vrednosti dediščine. Kulturne ustanove in njihovi facilitatorji kulturne dediščine lahko k plesnim skupnostim pomembno prispevajo s tem, da njihove prakse vključijo v lastne organizacijske strukture, ne da bi pri tem posegali v samo izvajanje nesnovne kulturne dediščine. Za nadaljnje raziskave bo ključnega pomena dolgoročno preučevanje teh pristopov v različnih kontekstih ter odpiranje vprašanj o razdelitvi vlog v soustvarjalnih procesih in trajnostnih strukturah, zlasti v zvezi s financiranjem in viri.

Študije primerov so predstavljene v ločenih poglavjih glede na osnovno dejavnost posameznega projektnega partnerja – od muzejev do raziskovalnih inštitutov ter univerz. Za boljšo preglednost in primerljivost so vsa poglavja enako strukturirana. Razdeljena so na naslednja podpoglavja: Uvod; Naša skupnost; Metodologija; Rezultati, rešitve, občinstvo; Razmišljanja, izzivi in koristi za vse udeležence.

Med izvajanjem projektnih dejavnosti smo ugotovili, da strokovnjaki in raziskovalci ključne pojme definirajo različno. Zato smo pri vsaki študiji primera izpostavili pet ključnih izrazov z razlago, kako jih razumejo sodelujoči v konkretni študiji primera. Ti izrazi so **soustvarjanje, facilitator, participativen, prenos in skupnost**. Za navedbo interpretacij smo se odločili, ker imajo v izbrani peterici držav različne pomene, kljub temu da projekt poteka na istem kulturnem področju znotraj skupnega evropskega prostora. V njih se namreč odražajo jezikovne, kulturne in institucionalne razlike, zato smo prepričani, da nas tovrstna raznolikost ne samo bogati, marveč je bistvena za osmišljeno evropsko sodelovanje. V tej luči se nam ustvarjanje enotne definicije ni zdelo smiselno.

Vabimo vas k razmisleku o izpostavljenih modelih, k njihovemu kritičnemu preizpraševanju, razširitvi konceptov in nadaljnjemu razvijanju. Razprava presega zgolj ples: razpravljamo o tem, kako **lahko skupnosti in institucije sodelujejo pri oblikovanju trajnostne prihodnosti** za našo skupno, živo kulturno dediščino.

NORVEŠKA

Tone Erlien Myrvold

Uvod

V tej študiji primera sta sodelovala dva projektna partnerja, oba s sedežem v Trondheimu na Norveškem.

Prvi je Norveški center za tradicionalno glasbo in ples (v nadaljevanju Sff), ki ga je Unesco uradno priznal kot nevladno organizacijo za varovanje in promocijo nesnovne kulturne dediščine v okviru Unesco Konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine. Skrbi za spodbujanje, ohranjanje in prenos norveške tradicionalne glasbe in plesa kot pomembnih izrazov kulturne identitete s sebi lastnimi značilnostmi. Drugi partner so Nacionalni glasbeni muzeji, ki delujejo v okviru Muzejev južnega Trøndelaga (MiST), ene največjih kulturnih ustanov na Norveškem. Pod okriljem tega partnerja delujeta Muzej popularne glasbe Rockheim in Glasbeni muzej Ringve, ki sta odgovorna za nacionalno dokumentiranje in predstavitev širokega spektra žanrov norveške glasbene dediščine. To vključuje skrb za ohranjanje zgodovine norveške glasbe in glasbil ter za upravljanje in širjenje snovne, nesnovne in digitalne glasbene dediščine države.

Sff je na podlagi pol stoletja sodelovanja s skupnostmi razvil metodološki pristop za vključevanje nosilcev nesnovne kulturne dediščine v prenos plesnega znanja, razvoj konceptov ohranjanja dediščine, mreženje, soustvarjanje arhivov ljudskega plesa in glasbe ter njihovo razširjanje.

Muzeja Rockheim in Ringve kot del mreže MiST intenzivno sodelujeta z izobraževalnimi ustanovami ter vsako leto prirejata številne javne dogodke. V obeh z veseljem opažajo, koliko radosti in smeha prinašajo obiskovalcem priložnosti, da se tudi sami zavrtijo, in kako različni glasbeni slogi vplivajo na telesne gibe ter plesne stile. Ples je naravni del glasbe – in obratno, zato je kot živa dediščina že dolgo stalnica v muzejskem programu.

Naša ciljna skupina je plesna skupnost v Trondheimu, ki s plesom in igranjem na tradicionalne instrumente še danes ohranja skupni repertoar družabnih plesov

Fotografija 1: Razstava s
participativnim plesnim
dogodkom *Gammel groove*.
Muzej Rockheim, Trondheim,
Norveška, 2024.
Foto: Jana Pavlova.

iz regije. Za prebivalce Trondheima in okolice so lokalne plesne zabave že dobro stoletje samoumevni prostori za druženje. Pomemben cilj projekta je bil podpreti navedeno skupnost pri vzpostavljanju stikov z novimi izvajalci in občinstvom kot izhodišče za trajnostno zasnovane razstave s *participativnim plesnim dogodkom*, ki bodo lahko v prihodnje mesta srečevanj za prenos plesa kot kulturne dediščine.

Naša skupnost

Na Norveškem so skupnosti za ohranjanje plesne dediščine sicer majhne glede na lokalno okolje, a hkrati močno vpete v širši regionalni kontekst. Naša skupnost združuje različne skupine in plesne zvrsti, ki jih skupaj imenujemo *trøndersk gammaldans*.

Plesne skupnosti iz Trondheima in okolice ohranjajo tradicionalne ljudske plesne, kot so valček, *reinlender* (šotiš), mazurka, polka in *pols* (poseben vaški ples iz naše regije), ter norveške različice swinga, fokstrota, počasnega plesa (*slow dance*) in *one-steps* – torej plesne, ki so jih plesali v preteklih stoletjih, a jih izvajajo še danes. Naša skupina je zajemala člane iz 15 različnih organizacij ter več posameznih ljubiteljev, ki pomembno prispevajo k ohranjanju ter razvijanju tradicionalne plesne in glasbene prakse v sodobnem času.

Plesne skupine zgoraj navedene plesne redno izvajajo na neformalnih tedenskih vajah. Težava, ki jo pogosto izpostavljajo člani skupnosti, je pomanjkanje primernih prizorišč za kakovostne, neformalne in medgeneracijske plesne zabave. Že desetletja so plesna srečanja – neformalna in načrtovana – namenjena predvsem starejšim generacijam, čeprav mlajši jasno izražajo potrebo po primernejših prostorih za plesno druženje.

V okviru razstave smo delovanje naše skupnosti podprli s prirejanjem medgeneracijskih plesnih zabav, pri čemer smo posebno pozornost namenili otrokom in mladim. Ta pristop se je izkazal kot uspešen pri vključevanju novih članov v dediščinsko skupnost. Obe ustanovi – tako Ringve/Rockheim kot Sff – sta prepoznali, da so mlajše generacije ključna ciljna skupina za spodbujanje vključenosti, zastopanosti in raznolikosti. Poleg tega so tudi študenti in mladi, odrasli po pandemiji COVID-19, potrebovali zbirališča, ki spodbujajo občutek pripadnosti skupnosti.

Metodologija

Norveška partnerja v tem projektu sta aktivno sodelovala pri izvajanju osrednjega projekta, kar je vključevalo terensko delo in soustvarjalni proces s plesno skupnostjo v Trondheimu. Za projekt izbrano skupnost so sestavljale skupine, posamezniki ter glasbene skupine in prostovoljna združenja, ki delujejo znotraj žanrov *gammeldans* in *swing*.

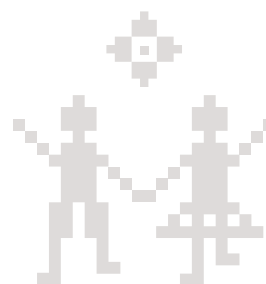
Na podlagi ankete, ki smo jo poslali izbrani skupnosti v Trondheimu, smo v dvomesečno terensko delo in šestmesečno soustvarjanje s skupnostjo vključili skupno 15 plesnih skupin in glasbenih ansamblov. Na štirih večjih srečanjih, ki so potekala v muzejih, smo s pregledno izmenjavo ugotovitev, intervjujev in skupinskega dela izpostavili tri ključna vprašanja: 1. Kako bi opisali svojo organizacijo in sebe? 2. Kako vam lahko pomagamo? 3. Kaj si obetamo? Udeleženci so izmenjali ideje in delili izkušnje, iz katerih so se v naslednjih mesecih razvile številne nove zamisli za nadaljnje terensko delo in soustvarjalne aktivnosti.

Vsako srečanje se je zaključilo z brezplačno plesno zabavo, ki je bila odprta za vse zainteresirane. Živa glasba priljubljenih lokalnih skupin je pritegnila več sto plesalcev, tako mladih kot starejših. Z dokumentiranjem terenskega dela, soustvarjalnih srečanj in plesa smo zbrali bogat in dragocen arhiv, ki je bil uporabljen za razstavo, raziskave ter prenos plesne dediščine.

Fotografija 2: Srečanje s plesnimi inštruktorji. Muzej Rockheim, Trondheim, Norveška, 2024. Foto: Jana Pavlova.

Fotografija 3: Plesni tečaj. Muzej Rockheim, Trondheim, Norveška, 2024. Foto: Jana Pavlova.

Rezultati, rešitve, občinstvo

Med terenskim delom in soustvarjalnim procesom s skupnostjo smo opredelili nekaj skupnih vprašanj in ciljev:

1. Potreba po ustreznih dvoranh za plesne dejavnosti oz. zbirališčih za različne skupine znotraj skupnosti.
2. Ustanovitev plesne hiše v Trondheimu, ki bi vsem plesnim skupnostim zagotovila dostop do prostorov za vaje.
3. Pridobitev kakovostnih oz. bolj izobraženih inštruktorjev.
4. Izvajanje kakovostne glasbe, tako v živo kot v digitalni obliki, za potrebe poučevanja oz. vaj.
5. Pridobitev novih članov za razširitev in rast skupnosti.
6. V sodelovanju s prostovoljci izboljšati podporne sisteme za več glasbenih in plesnih vsebin v šolah in kulturnih šolah (za popoldanske dejavnosti otrok po pouku).
7. Kako izboljšati ekonomski vidik prostovoljskih skupnosti in hkrati izkoristiti sinergije sodelovanja z institucionalnimi partnerji?
8. Kako z organiziranimi dogodki povečati prepoznavnost in priljubljenost ljudskega plesa, zgraditi prepoznavno trženjsko strategijo ter v javnosti povečati splošno znanje o ljudskem plesu in njegovem pomenu?

Fotografija 4: Turneja po
šolah. Nypvang skole,
Trondheim, Norveška, 2025.
Foto: Nypvang skole.

Fotografija 5: Razstava s participativnim plesnim dogodkom *Ungdommelig dansefest*. Muzej Rockheim, Trondheim, Norveška, 2024. Foto: Celina Gallo.

Na podlagi teh izhodišč so bili ob upoštevanju plesne in glasbene skupnosti skupaj oblikovani konkretni predlogi. Navedene ključne pobude so bile uresničene z vzpostavitvijo usklajevalne platforme, s prirejanjem velikih plesnih dogodkov z uglednimi glasbeniki in vzpostavitvijo dolgoročnih zbirališč z živo glasbo za različne plesne sloge, iz katerih bo zrasla skupnostna plesna hiša v Trondheimu. Projekt poudarja tudi izobraževanje učiteljev, učencev in skupnostnih organizacij prek plesnih in glasbenih delavnic. Načrtovane so tudi šolske turneje z mladimi inštruktorji, ustvarjanje šolskih plesnih paketov ter usposabljanje študentov kot inštruktorjev.

Pri izvajanju ključnih aktivnosti smo si prizadevali za premišljen pristop s skupno odgovornostjo za rezultate, voditeljem iz skupnosti pa smo prisluhnili tudi v fazi načrtovanja in med izvajanjem ukrepov. Rezultat tega so bili trije veliki plesni vikendi v Rockheimu, ki so vključevali seminarje, plesne zabave z vrhunskimi plesnimi glasbeniki, tečaje za plesne učitelje ter tečaje plesa za učitelje in vzgojitelje v vrtcih. Izpeljali smo šolske turneje, prispevali k promociji tradicionalnega plesa in glasbe v času svetovnega prvenstva v nordijskih disciplinah ter potrebe skupnosti zastopali na srečanjih s kulturnimi ustanovami, politiki in raziskovalnimi mrežami na regionalni ravni. V norveškem okolju smo koncept *razstave s participativnim plesnim dogodkom* izvajali s posredovanjem znanja širši javnosti, učencem, mladostnikom ter plesnim navdušencem in z zagotavljanjem dvoran oz. prostorov za srečevanja. Vse to je obenem dober način za ozaveščanje javnosti o pomenu plesa, saj kaže, kako sta tradicionalna glasba in ples pomembno področje družbene trajnosti tako za starejše kot mlajše generacije, in vzpostavlja prostore, kjer lahko poskrbimo za dobro počutje in rekreacijo z glasbo in plesom.

Razmišljanja, izzivi in koristi za vse udeležence

V tem projektu smo spoznali veliko skupnost plesalcev ljudskih plesov in swinga ter glasbenikov iz obeh žanrov. Vzpostavljane skupnih prostorov za tako raznoliko skupnost je bilo dobro sprejeto in je v skupnosti spodbudilo številne pozitivne sinergije.

Z vidika boljšega razumevanja pričakovanj in potreb skupnosti glede ohranjanja plesnih dvoran in prizorišč celoten proces ocenjujemo kot uspešen. Terensko delo in soustvarjalni proces sta norveški projektni skupini prinesla dragocen vpogled v razmere na terenu ter omogočila boljše prilagajanje projekta željam, obetom in pomislekom skupnosti.

Čeprav je bil proces soustvarjanja ukrepov, ki naj bi jih izvajali v Trondheimu, za večino skupnosti novost, je bilo zanimanje za sodelovanje v projektu veliko: člani so aktivno sodelovali v procesu, v katerem smo želeli ponuditi priložnost vsem idejam, ne da bi vnaprej predvideli končne rezultate.

Omenimo še, da vloge partnerskih institucij skupnostim nismo razkrili vse do drugega srečanja. Šele takrat smo jim predstavili naša osnovna pričakovanja ter postavili temelje za nadaljevanje projekta. Odprtost procesa je omogočila, da smo prejeli povratne informacije, ki so izpostavile nasprotujoče si vloge, elemente tekmovalnosti, nejasne namene in cilje projekta. Kljub vsem izzivom nam je uspelo razširiti in izboljšati načine, kako plesnim skupnostim, ki so nosilci nesnovne kulturne dediščine, ponuditi podporo in vire. Prav tako smo vzpostavili odprt dialog med skupnostjo in institucijami. S tem smo dosegli glavni cilj svojega dela: dolgoročno in poglobljeno sodelovanje s plesnimi navdušenci in skupnostjo.

Rezultat našega terenskega dela in procesa facilitiranja je bil seznam konkretnih ukrepov za izvajanje v Trondheimu. Ta seznam je bil odraz potreb in želja skupnosti ter zamisli in virov muzejev Ringve, Rockheim

in Sff, ki morajo kot nacionalne institucije kulturne dediščine delovati v skladu s svojim poslanstvom in pristojnostmi. Postopek priprave seznama je potekal soustvarjalno, tj. v sodelovanju z drugimi akterji v mestu, vključno s projektnimi partnerji, in z močnim vplivom aktualne kulturne politike, da bi karseda učinkovito izpostavil izzive, s katerimi se danes sooča sodobna družba.

S tem dolgotrajnim procesom od spodaj navzgor, v središču katerega je skupnost, je skupnost pridobila orodja za boljše prepoznavanje in premagovanje izzivov pri prenosu lokalnega plesnega znanja. Institucije smo pridobile dragoceno znanje o oblikovanju in vodenju trajnostnih modelov facilitiranja za soustvarjanje strategij za varovanje plesa kot žive dediščine ob podpori dediščinskih skupnosti.

Soustvarjanje opredeljuje partnerstvo, pri katerem obe strani že na začetku projekta opredelita svoje potrebe in cilje ter si prizadevata za njihovo skupno uresničitev. Skupnosti morajo imeti večjo vlogo in moč kot pri običajnih participativnih projektih, hkrati pa je pomembno doseči cilje tako institucije kot skupnosti. Končni rezultat sodelovanja mora biti skupna odgovornost obeh – skupnosti in institucije.

Facilitator je nevtralna oseba, ki skupini ljudi pomaga razumeti njihove skupne cilje ter jih podpira pri njihovem načrtovanju in doseganju. Facilitator ni v poziciji avtoritete in njegova naloga ni posredovanje svojega strokovnega znanja. Namesto tega vzpostavlja strukture in procese, ki bodo skupini pomagali pri predstavljanju njenih zamisli.

Participativen pomeni, da ljudem omogočamo sodelovanje ali vključitev v dejavnost. Gre za pristop ali metodo, pri kateri se prakse, procesi ali dogodki razvijajo sodelovalno z udeleženci – zlasti z nosilci tradicije in izvajalci nesnovne kulturne dediščine. To pomeni, da udeleženci niso zgolj v vlogi tistih, ki prispevajo, temveč so soustvarjalci z dejanskim vplivom na odločitve, vsebino in izvajanje. Gre za proces od spodaj navzgor, ki temelji na enakopravnem dialogu, vzajemnem učenju in skupni odgovornosti, pri čemer institucije delujejo kot facilitatorji oz. podporniki in ne kot usmerjevalci.

Prenos: Skrb za to, da se utelešeni elementi nesnovne kulturne dediščine nenehno razvijajo – od izvedbe do izvedbe in med prenašanjem od človeka do človeka oz. z generacije na generacijo.

Skupnost: »Sestavljajo jo ljudje, ki cenijo posamezne vidike kulturne dediščine ter jih želijo z javnim delovanjem ohranjati in prenašati prihodnjim rodovom« (Svet Evrope, 2005). Dediščinska skupnost ne sovпада nujno z lokalnimi ali etničnimi skupnostmi, temveč s t. i. *skupnostjo prakse*. Razen skupne dediščine ni nujno, da se člani skupnosti prakse med seboj poznajo ali imajo druge skupne prakse ali interese. Z drugimi besedami, dediščinska skupnost sestavljajo vsi, ki so tako ali drugače povezani z nesnovno kulturno dediščino. To v primeru glasbenih in plesnih praks vključuje glasbenike, plesalce in občinstvo, pa tudi druge povezane posameznike, kot so organizatorji dogodkov, izdelovalci kostumov, člani lokalne skupnosti, prijatelji in družine.

SLOVENIJA / SLOVENSKI ETNOGRAFSKI MUZEJ

Adela Pukl

Anja Jerin

Uvod

Slovenski etnografski muzej (v nadaljevanju SEM) opravlja naloge nacionalnega Koordinatorja varstva nesnovne kulturne dediščine in skrbi za implementacijo Unescove Konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine v Sloveniji. V sklopu svojega dela ves čas sodeluje z nosilci nesnovne kulturne dediščine na terenu, ki so s svojimi aktivnostmi predstavljeni v Registru nesnovne kulturne dediščine. Del registra je tudi plesna dediščina, ki je še živa in ima aktivne nosilce, ki skrbijo za njen razvoj in prenos.

Plesno tradicijo Slovenije tvorijo različni plesi. Nekatere plešejo le še na nastopih folklornih skupin, medtem ko sta sotiš in šamarjanka še vedno živa. Oba sta od leta 2021 vpisana v Register nesnovne kulturne dediščine. Plešeta se v paru, spontano ob različnih priložnostih, npr. na gostijah, družinskih srečanjih, porokah, valetah, maturantskih plesih in veselicah. Najdlje sta se ohranila na območju Prekmurja, kjer za lokalno prebivalstvo predstavljata pomemben identifikacijski element.

Številni plesalci plešejo v folklornih skupinah, kjer od najmlajših do najstarejših generacij ustvarjajo različne koreografije. Te predstavljajo njihovo ustvarjalnost, ki hkrati temelji na tradiciji. Folklorne skupine imajo pomembno vlogo pri prenosu znanj in ozaveščanju o prisotnosti plesnega izročila Prekmurja, ki nato ob dobri glasbi spontano zaživi na številnih praznovanjih in prireditvah.

Fotografija 1: Snemanje pedagoškega filma v studiu za razstavo *Ples – Živa dediščina Evrope v gibanju*, Ljubljana, Slovenija, 2024.
Foto: Adela Pukl, dokumentacija SEM.

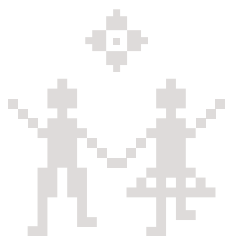

Naša skupnost

Plesno skupnost sestavljajo fantje in dekleta, moški in ženske vseh starosti, ki se skupaj zavrtijo na praznovanjih, zabavah in nastopih folklornih skupin. Med njimi so tudi profesionalni plesalci, a večina se s plesom ukvarja ljubiteljsko v prostem času.

Prva folklorna skupina v Beltincih je bila ustanovljena leta 1938. Danes na tem območju deluje več skupin, katerih člane povezujejo prijateljstvo, predanost in želja po ohranjanju ter spoznavanju prekmurskih ljudskih plesov, glasbe, šeg, pesmi in iger. Ples vedno spremlja tudi živa glasba – včasih je to samo harmonikar, drugič pa kar cel ansambel.

Na razstavi *Ples – Živa dediščina Evrope v gibanju* je bila plesna dediščina predstavljena tudi na videoposnetkih, ki prikazujejo, kako jo dojema in živi lokalna plesna skupnost. Pomembno vlogo imajo plesni učitelji, ki svoje znanje prenašajo na osnovnošolce, srednješolce in odrasle plesalce. Uporabljajo različne metode poučevanja, ki jih prilagajajo različnim starostnim skupinam. Zelo pomemben del prenosa tovrstnega znanja poteka tudi v okviru družin.

Metodologija

Plesna skupnost, s katero smo sodelovali v procesu priprave razstave in spremljevalnih dogodkov v SEM, ohranja dediščino, ki je še vedno živa in se prenaša iz roda v rod. Z nosilci smo se o sodelovanju dogovarjali na sestankih, na katerih je beseda tekla o plesnih tradicijah, prenosu znanj, njihovem delovanju, pomenu ohranjanja dediščine za lokalno skupnost in splošni vpetosti plesa v njihova življenja. V pogovorih s predstavniki nosilcev dediščine (Kulturno društvo Marko Beltinci) smo prepoznali, da si sodelovanja v projektu želijo in da jim predstavitev lokalne dediščine v drugem okolju (v Ljubljani) veliko pomeni. Skupaj smo načrtovali potek snemanj in nato posneli videogradivo za razstavo (predstavitveni, pedagoški in dokumentarni film).

V procesu priprave vsebin za razstavo se je med nami razvilo medsebojno zaupanje in spoštovanje. Rezultat je razstava, s katero se identificirajo tako nosilci kot kustosi muzeja.

Fotografija 2: Obiskovalci muzeja se lahko naučijo plesati sotiš z interaktivno predstavitevjo, Ljubljana, Slovenija, 2025.
Foto: Adela Pukl, dokumentacija SEM.

Rezultati, rešitve, občinstvo

Plesno dediščino Prekmurja – plesa sotiš in šamarjanka – smo v okviru razstave postavili v nov, muzejski kontekst. In ravno muzealizacija plesa kot nesnovne kulturne dediščine je predstavljala največji izziv.

Zavedati se moramo, da je muzej institucija, ki je odprta tudi takrat, ko so plesalci v šolah in službah, kar pomeni, da ne morejo plesati ves čas odprtosti muzeja. Zato je treba za muzejske obiskovalce pripraviti tudi vsebine, ki bodo čim bolj celovito prikazale ples, ljudem pa skozi osebno izkušnjo približale dediščino. Temu smo namenili vsebine virtualne interaktivne delavnice učenja osnovnih korakov obeh izbranih plesov, katerih snemanje je pomenilo izziv za vse vpletene: plesalca, kustosinji in snemalca.

Za plesni par je bilo snemanje zahtevno, saj gre za ljubiteljska plesalca, ki s plesom živita že od malih nog. To pomeni, da o korakih in gibih ne razmišljata, temveč je ples nezavedno del njunih misli in gibnih izrazov. Od njiju smo pričakovali razčlenitev osnovne variante plesov na posamezne dele. Za snemanje je bila bistvenega pomena dobra priprava (predhodni sestanki in testno snemanje), priprava scenarija in uskladitev ciljev.

Najpomembneje se nam je zdelo nosilcem omogočiti predstavitev in muzealizacijo njihove dediščine tako, kot jo vidijo in razumejo sami. Tako je bila odločitev o izboru glasbenika – harmonikarja –, tempa igranja in snemanja ob živi glasbi njihova.

V celotnem procesu smo ves čas upoštevali želje plesne skupnosti in pripravili vsebine, ki bodo na razstavi v SEM tudi po zaključku projekta. Tu gre za velik prispevek interaktivnih vsebin, ki širijo vedenje o plesni (nesnovni) dediščini. In kot so zapisali člani plesne skupnosti:

»Zelo smo ponosni, da smo imeli priložnost sodelovati s Slovenskim etnografskim muzejem pri ustvarjanju razstave in plesnih dogodkov. Za naše društvo je bila to čast, saj smo lahko širši javnosti predstavili svojo predanost ohranjanju kulturne dediščine, hkrati pa tudi svojevrsten nov izziv, kako folkloro predstaviti na drugačen, nekoliko bolj sodoben način.«

Pomemben del razstave je predstavljalo tudi pet participativnih plesnih dogodkov, namenjenih otrokom, dijakom/študentom, odraslim ter strokovnjakom. Na teh dogodkih v muzeju so se udeleženci pod vodstvom članov plesne skupnosti učili plesati sotiš in šamarjanko. Ure so bile prilagojene predznanju, starosti in številu udeležencev. Ob usvajanju novih veščin smo se vsi odlično zabavali.

Fotografija 3: Razstava s participativnim plesnim dogodkom v Slovenskem etnografskem muzeju, Ljubljana, Slovenija, 2025. Foto: Anja Jerin, dokumentacija SEM.

Razmišljanja, izzivi in koristi za vse udeležence

Razstava o plesu je v SEM nekaj novega, saj gre pri plesu za nesnovno kulturno dediščino, ki jo je najtežje opredeliti in predstaviti (muzealizirati). Ves čas smo se trudili, da bi plesa predstavljali ne samo kot nekaj, kar plešejo folklorne skupine, temveč kot nekaj, kar ljudje plešejo spontano in za kar ni potrebna posebna noša oz. folklorni kostum. To smo uspešno predstavili v virtualnih interaktivnih vsebinah, na razstavi pa je plesna skupnost želela svoja plesa delno prezentirati v kostumih iz določenega obdobja. Temu nismo oporekali, temveč smo na razstavo vključili štiri kostume, v katerih člani folklorne skupine izvajajo svoje odrske nastope.

Sodelovanje s plesno skupnostjo in posamezniki je bilo za nas muzealce poseben izziv, saj smo se morali za skupen cilj vsi vpleteni marsikaj naučiti in se prilagoditi. Jelka Breznik je bila naša glavna vez s plesno skupnostjo. Svojo izkušnjo je opisala takole: *»Sodelovanje v projektu (terensko delo, postavljanje razstave, plesni dogodki ...) mi je bilo v veliko veselje, priznanje, ponos ter priložnost za izmenjavo mnenj in sodelovanje s strokovnjakinjami, od katerih sem se lahko veliko naučila. Zanimivo je bilo usklajevanje mnenj, a najpomembneje je bilo delati z enako mislečimi ljudmi, ki cenijo drug drugega in imajo skupen cilj: ohranjanje kulturne dediščine.«*

Ples in glasba sta neločljivo povezana elementa. Prav v procesu sodelovanja s plesno skupnostjo se je pokazalo, kako pomembna je živa glasba – pa naj bo to igranje celotnega ansambla ali samo igranje na harmoniko. S tem je bila poudarjena živost plesa, ki se manifestira v različnih variacijah in omogoča razvoj novih oblik z nenehnim vračanjem h koreninam. Ob živi glasbi smo izvedli plesne dogodke za otroke, študente in odrasle. Za nekatere je to le ena od priložnosti za druženje, pri

Fotografija 4: Odrski nastop plesne skupine ob odprtju razstave, Ljubljana, Slovenija, 2024. Foto: Miha Špiček, dokumentacija SEM.

Fotografija 5: Prenos znanja plesne dediščine na mlajšo generacijo v osnovni šoli, Beltinci, Slovenija, 2021. Foto: Adela Pukl, dokumentacija SEM.

drugih pa se, kot je zapisal obiskovalec, *»s prvoosebno izkušnjo učenja ljudskega plesa razbijajo nekateri stereotipi, povezani s plesno dediščino. Ljudski ples v različnih oblikah je v Sloveniji še danes podvržen določenim oblikam stereotipizacije in celo stigmatizacije. Zato takšni nastopi v urbanih okoljih pripomorejo k razgrajevanju negativnih kontekstov ljudskega plesa in plesnih skupnosti. Vesel bi bil, če bi bilo še več takšnih možnosti!«*

Soustvarjanje pomeni skupno razvijanje nečesa novega ob upoštevanju mnenj vseh vpletenih.

Facilitator je oseba, ki na srečanjih ali razpravah skupini pomaga, da učinkovito sodeluje, usklajeno komunicira, prepozna skupne cilje in načrtuje poti za njihovo uresničitev. Pri tem ohranja nevtralnost, kar pomeni, da ne zavzema določenega stališča.

Participativen pomeni, da ljudem omogočimo dejavno sodelovanje pri odločanju o načinu izvajanja določene dejavnosti.

Prenos je proces, s katerim se znanja, veščine in prakse prenašajo med posamezniki ali skupinami. Lahko poteka linearno ali horizontalno.

Skupnost obsega ljudi, skupine ali posameznike, ki ustvarjajo, ohranjajo, varujejo in prenašajo dediščino.

Simona Malearov
Raluca Ioana Andrei
Teodora Verza

Uvod

Romunska študija, ki je obravnavala fantovsko skupino iz vasi Rucăr v okrožju Braşov na desnem bregu reke Olt, je rezultat obsežnega raziskovalnega dela muzeja ASTRA. Rucăr je romunska skupnost z bogato plesno kulturo, ki ohranja in prilagaja ljudsko izročilo, med drugim elemente družabnega plesa. Skupnost se nanaša na skupino ljudi, ki živijo na določenem geografskem območju in se redno družijo ter ustvarjajo vezi na podlagi sosedstva, kulture ali skupnih običajev. Skupina je bila izbrana zaradi svoje izjemne organiziranosti in delovanja, ki se v marsičem razlikuje od drugih sodobnih skupnosti.

Plesi, ki jih izvaja skupina – moški ples fecioreasca, parna plesa pošovaica (haţegana) in şchioapa (învărtita) ter skupinska plesa jiana in sârba –, so nepogrešljiv del zimskih praznovanj. Gibi in koraki posameznih plesov se prenašajo iz generacije v generacijo, predvsem z opazovanjem in posnemanjem. Izkušeni člani skupine prevzemajo nalogo poučevanja mlajših ter jim pomagajo osvojiti plesne tehnike in obenem razumeti pomen tradicije. Muzej aktivno podpira skupino mladih, ki ostaja predana ohranjanju teh šeg.

Bogastvo nesnovne dediščine pa se ne kaže le v plesu samem, temveč tudi v spremljajočih elementih – kostumih, vzklkih, glasbi in koreografiji.

Glavni cilj je bil povečati prepoznavnost plesne skupnosti, pritegniti turiste in jim približati šege dediščinske skupnosti. Muzej pri tem deluje kot posrednik med skupnostjo in širšim občinstvom ter tako pomembno prispeva k ohranjanju in promociji lokalnih posebnosti.

Fotografija 1: Vaje v kulturnem domu, Rucăr, Romunija, 2023.
Foto: Karla Rošca.

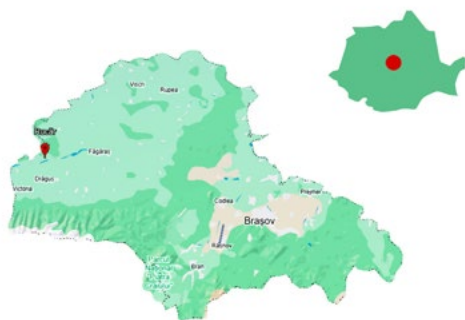
Naša skupnost

V Rucărju prenos plesa prek dejavnosti fantovske plesne skupine poteka kot rezultat aktivnega prevzemanja kulturne dediščine s strani lokalne skupnosti. Skupina z rednimi nastopi ohranja šege letnega kroga, ki imajo izrazito kolektivni značaj. Njihovo delovanje je tesno povezano z osrednjimi obdobji zimskih praznikov oz. s praznovanji, ki imajo v skupnosti posebno simbolno vrednost in zaznamujejo ponoven začetek letnega cikla.

Vsako leto v začetku decembra se samski fantje in dekleta zberejo pri enem izmed članov skupnosti (gostitelju) in oblikujejo skupino z natančno določenimi vlogami. Do božiča skupaj vadijo ter se naučijo celoten repertoar plesov in vzklikov. Na božični večer gredo fantje koledovat po vasi, na koncu pa tudi pred hiše neporočenih deklet, ki se jim nato pridružijo. Na božični dan, na god svetega Janeza in ob prazniku Treh kraljev se celotna skupnost zbere v kulturnem domu na popoldanskem plesnem nastopu skupine. Na silvestrovo zaplešejo še na križiščih in ob vaških vodnjakih, da v prihajajočem letu v vasi ne bi zmanjkalo vode. S temi dejavnostmi skrbijo za neprekinjenost izročila ter ohranjanje in obnavljanje tradicije.

Eden izmed razstavnih prostorov je v celoti nastal v procesu soustvarjanja s člani plesne skupnosti. Prispevali so dele tradicionalnih noš, sodelovali pri oblikovanju postavitve in izbrali arhivske fotografije, za katere menijo, da najbolj predstavljajo njihovo skupnost. V razstavnem prostoru so predstavljeni tudi rezultati terenskega dela in arhivskih raziskav, ki so potekale med letoma 2022 in 2024. To je bila podlaga za dokumentarni film, posvečen fantovski skupini, v katerem nastopajo kot osrednji protagonisti.

Fotografija 2:
Zemljevid območja študije primera.

Metodologija

Pri študiji primera je bila uporabljena metodologija, ki je vključevala terensko raziskavo, analizo glasbenega in koreografskega repertoarja ter preučevanje specifičnih prizorišč. Neposreden stik s člani fantovske folklorne skupine in lokalno skupnostjo je razkril globoke povezave med glasbo, plesom, obrednimi praksami in prostori, kjer potekajo vaje ali praznovanja. Glasbeni repertoar je bil obravnavan z vidika njegove vloge pri oblikovanju in ohranjanju tradicionalne identitete.

Muzej ASTRA je nesnovno dediščino skupine dokumentiral in promoviral s sodelovanjem s fantovsko skupnostjo: z dogodki, delavnicami in zagotavljanjem različnih oblik podpore, s čimer je okrepil prepoznavnost skupnosti. Člani skupnosti so se dejavno vključili v delovna srečanja, prispevali arhivsko gradivo in vzpostavili dialog, ki temelji na lokalnem znanju ter pristopu »od spodaj navzgor«. Avdio- in videoposnetki so obogatili razumevanje regionalne kulturne identitete ter poudarili pomen lokalnega plesa kot sestavnega dela evropske dediščine. Skupnost je z velikim ponosom izkoristila priložnost, da svoje običaje predstavi tudi na razstavi.

Rezultati, rešitve, občinstvo

Dediščinske skupnosti in širša javnost, ki so želeli spoznati različne oblike plesa, so se lahko aktivno vključili v vse participativne dogodke. Zato so bila v muzeju postavljena plesišča, kjer so lahko udeleženci aktivno sodelovali, se učili in hkrati uživali. Plesi, ki so jih predstavile dediščinske skupnosti: învârtita, hațegana, fecioreasca in jiana, so ponazorili bogastvo in raznolikost snovne in nesnovne

Fotografija 3: Fantovska skupina iz Rucărja, Romunija, 2022. Foto: Dumitru Andrei.

kulturne dediščine skupnosti. Udeleženci so z ritmičnimi gibi odkrivali posebnosti plesnih slogov različnih etničnih skupin.

Cilj razstave s *participativnim plesnim dogodkom* je bil predstaviti evropske plesne vzpostavitev interaktivnega in izobraževalnega prostora. V okviru teh dogodkov je potekala živahna kulturna izmenjava med plesalci in občinstvom, spodbujali smo medkulturni dialog in promovirali ples kot obliko kulturne dediščine.

Med dogodki smo z vprašalniki in neposrednimi intervjuji zbirali vtise udeležencev. Številni obiskovalci so izpostavili, da jih je pritegnila možnost učenja tradicionalnih plesov na plesišču. Nekateri so poudarili, da so začutili močnejšo povezanost z romunskimi tradicijami, posebej pa so jih navdušile tesne vezi med udeleženci, pozitivno vzdušje med plesom in po njem ter pristnost doživetja.

Učinkovito tržno komuniciranje razstave je pritegnilo raznoliko občinstvo – od plesnih navdušencev in strokovnjakov do splošne javnosti, vključno z najmlajšimi, mladimi in odraslimi. Promocijska strategija je bila zasnovana tako, da bi dosegla čim širši krog obiskovalcev, pri čemer so bili uporabljeni tako spletni kot klasični komunikacijski kanali ter promocijski in informativni mediji na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni.

Naš namen je bil ustvariti povezavo med obiskovalci in nacionalnimi tradicijami ter poudariti pomen plesa pri ohranjanju kulturne identitete in spodbujanju medkulturnega povezovanja. Dogodki so bili zasnovani tako, da so bili dostopni in poučni ter da so spodbujali radovednost in aktivno sodelovanje občinstva. V splošnem je bil cilj participativnih dogodkov spodbuditi spoštovanje in razumevanje participativnih plesnih tradicij iz Romunije kot sestavnega dela evropske kulturne dediščine.

Fotografija 4: Fantovska skupina na participativnem plesnem dogodku, Sibiu, Romunija, 2024.
Foto: Silviu Popa.

Razmišljanja, izzivi in koristi za vse udeležence

Od skupno petih vasi občine Viștea danes plesni skupini delujeta le še v dveh – v vasi Rucăr in Viștea de Jos. Zanimanje za koledovanje, tradicionalne plesne in fantovske skupine je upadlo, njihovo število pa se vztrajno zmanjšuje. Sredi 20. stoletja je imela skoraj vsaka vas v regiji Țara Făgărașului svojo skupino. Glasba in ples sta bila nekoč ključna elementa družabnega življenja in medgeneracijskega povezovanja, saj so ljudje vseh starosti z veseljem prenašali in ohranjali izročilo.

Eden večjih izzivov, s katerimi smo se soočili, je bila zadržanost nekaterih članov skupnosti do sodelovanja na dogodkih zunaj njihovega domačega okolja, denimo v muzeju. Rešitev smo našli v organiziranju vaj in spoznavnih srečanj, s katerimi smo udeležencem pomagali, da so ob stiku z novimi formati postali bolj sproščeni. Spodbujali smo jih tudi k aktivnemu vključevanju v načrtovanje dogodkov, s čimer so pridobili samozavest in prevzeli ključno vlogo pri promociji lastnega izročila. Izbrana študija primera kaže, da romunske šege sestavljajo enoten in prepoznaven sistem, ki je – čeprav izhaja iz dolgoletnega izročila – odprt za nove pristope.

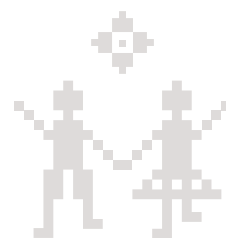
Naša vloga je aktivno sodelovati pri promociji skupnosti, njihovih šeg in izročila ter prispevati k ozaveščanju članov skupnosti o vrednotah, ki jih imajo, ter o tem, kako bi jih lahko uporabili v svojo korist in korist drugih skupnosti. Poleg tega izvajamo različne izobraževalne in kulturne aktivnosti, s katerimi želimo preprečiti nadaljnji upad zanimanja za tradicionalne plesne. Med njimi so tudi plesne delavnice, namenjene predvsem mladim, ki jih spodbujajo k učenju in ohranjanju šeg, ki še živijo v dediščinskih skupnostih.

Organizirani dogodki so pomembno vplivali na udeležence, saj so jim ponudili priložnost, da s plesom izrazijo svojo ustvarjalnost in posredujejo svoje znanje. Širši javnosti so omogočili odkrivanje in spoštovanje

kulturne edinstvenosti Rucărja, v tem primeru predvsem s pomočjo tradicionalnega plesa in glasbe. Številni obiskovalci so izrazili željo po sodelovanju na prihodnjih dogodkih, kar kaže na vse večje zanimanje za tovrstno kulturno dediščino ter večjo zavezanost k ohranjanju in promociji tradicionalnih lokalnih plesov.

S pomočjo interaktivne razstave smo nesnovno dediščino predstavili na nov in dostopen način; z razlago in prikazom predmetov ter znanja smo ustvarili bogato, večplastno in enotno sliko plesne dediščine.

Fotografija 5: Fantovska skupina na participativnem plesnem dogodku, Sibiu, Romunija, 2024.
Foto: Silviu Popa.

Soustvarjanje je proces sodelovanja, v katerem kulturne ustanove skupaj z javnostjo ali vključenimi skupnostmi sooblikujejo vsebine, interpretacije ali kulturne izkušnje. Temelji na aktivni izmenjavi znanja, pogledov in vrednot ter poudarja sodelovanje in vključevanje. S soustvarjanjem obiskovalci iz pasivnih prejemnikov postanejo aktivni partnerji pri oblikovanju pomena in vrednosti dediščine.

Facilitator je kulturna ustanova, ki ima dolžnost omogočiti dostop do kulture, spodbujati aktivno udeležbo in skrbeti za razvoj medkulturnega dialoga. V tej vlogi presega okvir ohranjanja in razstavljanja dediščine, saj ustvarja nova okolja za posredovanje znanja, sodelovanje in soustvarjanje ter tako postaja katalizator za socialno vključevanje, neformalno izobraževanje in razvoj skupnosti.

Participativen pomeni aktivno vključen v oblikovanje procesa – bodisi neposredno bodisi prek organizacije, politik ali prihodnjega razvoja ustanove, združenja ali neformalne skupine – v korist skupnosti. Participativen pristop je pogosto ključni vidik zagotavljanja trajnosti projekta ali rasti institucije; participacija se izraža v treh oblikah: podpora družbenih elit, odnos obiskovalcev ter vključenost lokalne skupnosti.

Prenos se nanaša na proces sporočanja, ohranjanja in medgeneracijskega prenosa kulturnih, zgodovinskih in simbolnih vrednot, povezanih z dediščino. Ne gre le za fizično ohranjanje predmetov, temveč tudi za ohranjanje in širjenje njihovih identitetnih in izobraževalnih pomenov s kulturnim posredovanjem, strokovno interpretacijo in predstavitvijo javnosti.

Skupnost je skupina ljudi, ki imajo enake interese, kulturne prakse, geografsko poreklo ali etične in politične ideale ter skupno dediščino. Člani skupnosti se ravna po istih pravilih, njihova dejanja pa so skladna z dejanji drugih.

Márta Bokonics-Kramlik

Dóra Pál-Kovács

Uvod

Na Madžarskem je strokovni koordinator za implementacijo Unescove Konvencije o varovanju nesnovne kulturne dediščine Madžarski muzej na prostem. Ustanova je v času svojega delovanja vzpostavila široko mrežo skupnostnih in strokovnih povezav, postala središče znanja na področju varovanja dediščine ter ustanovila Direktorat za nesnovno kulturno dediščino. Direktorat med drugim vodi nacionalni seznam nesnovne kulturne dediščine ter pri tem tesno sodeluje s skupnostmi, ki to dediščino živijo in ohranjajo.

V skladu s cilji projekta smo izbrali občino Sárköz, ki je na nacionalnem seznamu nesnovne kulturne dediščine od leta 2012. Poleg bogate plesne tradicije je regija znana po drugih področjih ljudske umetnosti. Značilen parni ples sárközske plesne tradicije je *csárdás*, katerega počasna in *friss* različica je še vedno del kulturne dediščine. Ples *csárdás* je v tej regiji zelo globoko zakoreninjen in v zadnjem času doživlja velik razcvet. Ljudska umetnost v regiji odraža cilje Konvencije iz leta 2003: prenaša se iz generacije v generacijo, razvija se v skladu z družbenim in kulturnim kontekstom ter ostaja ključen del identitete skupnosti.

V ospredju dogodkov razstave je bilo posredovanje znanja z uporabo metod muzejske vzgoje, utemeljenih na izkušnjah plesne skupnosti. Cilj je bil spodbuditi zanimanje za obiskovanje muzejev pri otrocih in odraslih ter razviti razumevanje in doživljanje umetnosti in plesa.

Fotografija 1: *Friss csárdás* iz regije Sárköz, Szentendre, Madžarska, 2024. Foto: Balázs Farkas-Mohi, Madžarski muzej na prostem.

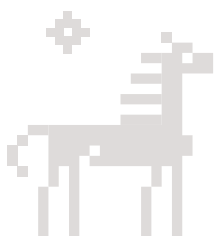

Naša skupnost

Sárköz je posebna kulturna regija v spodnjem toku Donave na Madžarskem. Kulturno identiteto prebivalcev zaznamujejo značilna tradicija tkanja in vezenja, s perlicami okrašeni ovratniki, pisani kostumi iz kakovostnih materialov, značilni modni dodatki, narečje, ljudske pesmi in plesi.

Regija ohranja bogato tradicijo skupnostnih praks, pri čemer je eden glavnih načinov učenja medgeneracijski prenos znanja. Plesno znanje se prenaša v t. i. plesnih hišah, plesnih skupinah in na dogodkih, kot so žetveni plesi. Zaradi prizadevanj plesnih hiš lokalne plese poučujejo tudi institucionalizirano, kar pomeni, da jih učijo v šolah in kulturnih centrih, odprtih za otroke in odrasle, ne glede na spol. Poleg plesnih hiš in dvoran tradicionalno plesno kulturo, ki vključuje sárközski csárdás, pogosto prikazujejo na odru. Priljubljenost odrskih nastopov in plesnogledaliških predstav narašča.

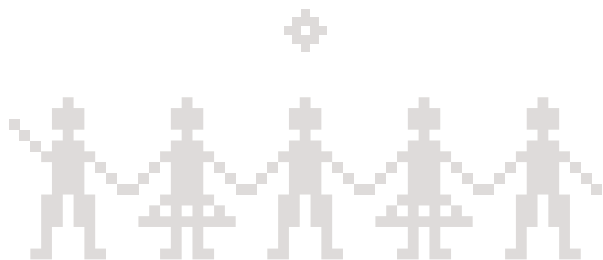
V okviru razstav s participativnimi plesnimi dogodki so plesi, med njimi sárközski csárdás, predstavljeni kot večplasten kulturni pojav. Skupnost je obiskovalce muzejskih izobraževalnih programov povabila k aktivnemu doživljanju tradicije prek plesnih in pevskih delavnic ter rokodelskih dejavnosti.

Metodologija

Eden ključnih ciljev terenskega dela je bil raziskati vlogo plesa v vsakdanjem življenju skupnosti ter prepoznati lokalne metode prenosa znanja. Madžarski muzej na prostem je na podlagi tega oblikoval programe, ki jih lahko brez časovne omejitve izvajajo tako člani skupnosti kot muzej. Sodelovali smo z različnimi starostnimi skupinami, vključno z osnovno- in srednješolci ter starejšimi ljudmi z demenco.

Za starejše je bil cilj izboljšati kakovost življenja ter fizično in duševno počutje z vključevanjem plesa v terapevtske reminiscenčne dejavnosti. Za srednješolce smo pripravili program ozaveščanja, kjer so lahko primerjali različne plesne dogodke nekoč in danes ter tako spoznali pomen plesa kot načina druženja in vzpostavljanja odnosov. Pri mlajših otrocih smo spodbujali vključevanje v ples kot obliko svobodnega izražanja in uživanja v gibanju.

Fotografija 2: Skupni ples na razstavi v Madžarskem muzeju na prostem, Szentendre, Madžarska, 2024. Foto: borsi, Madžarski muzej na prostem.

Fotografija 3: Plesalci in glasbeniki iz skupnosti vabijo goste k plesu, Szentendre, Madžarska, 2024. Foto: borsi, Madžarski muzej na prostem.

Rezultati, rešitve, občinstvo

V povezavi z razstavo s participativnim delom so potekali številni dogodki, ki so obiskovalcem omogočili vpogled v skupnostni značaj madžarske plesne tradicije ter raznolikost njene nesnovne kulturne dediščine. Nekateri programi so bili odprti za javnost, kar je omogočilo udeležbo vsem obiskovalcem muzeja, medtem ko so bile muzejskovzgojne dejavnosti posebej namenjene otrokom in starejšim. Udeleženci so lahko skozi lastno telesno izkušnjo spoznali plesno dediščino regije Sárköz. Predstavitve skupnosti iz te regije je še dodatno okrepila občutek pripadnosti med njenimi člani. Dogodki v okviru razstave so povečali prepoznavnost nesnovne dediščine, izpostavili njeno raznolikost ter skupnosti omogočili, da svojo kulturno dediščino na neposreden in živ način približa obiskovalcem muzeja.

Pri delu s starejšimi osebami z demenco so vključili znane plesne v paru ali v krogu, ki so jih prilagodili tako, da so jih lahko udeleženci izvajali tudi sede. Ples kot veččutna dejavnost, ki združuje glasbo, vizualno kuliso, telesni stik in gibanje, dokazano pozitivno vpliva na počutje oseb z demenco, krepi kognitivne funkcije (npr. spomin) in prispeva k boljšemu razpoloženju, je pa tudi dobra telesna vadba.

Program za srednješolce je temeljil na pripovedih, ki izvirajo iz skupnosti Sárköz. S primerjavo preteklih in sodobnih plesnih dogodkov so dijaki spoznali raznolikost plesnih praks ter njihov pomen kot oblike druženja in komunikacije. Ob predstavitvi tradicionalnih noš so spoznali tudi vidike neverbalne komunikacije, ki jih omogoča ples. Program se je zaključil z razpravo, v kateri so lahko izrazili svoja mnenja o pomenu plesnih dogodkov nekoč in danes.

Fotografija 4: Prenos znanja med generacijami, Szentendre, Madžarska, 2024. Foto: Balázs Farkas-Mohi, Madžarski muzej na prostem.

Med poletnimi počitnicami so otroci, udeleženci počitniških taborov, obiskali razstavo, si ogledali videoinstalacijo in se z navdušenjem vključili v svobodno plesno ustvarjanje. Skupinska vaja se je odlično obnesla kot način povezovanja otrok, obenem pa jih je naučila, kako se izražati z gibanjem in plesom.

Ti programi so obiskovalcem muzeja in različnim skupinam ponudili priložnost za neposreden stik s skupnostjo nosilcev nesnovne kulturne dediščine, da »ujamejo nesnovno«.

Razmišljanja, izzivi in koristi za vse udeležence

Razstava, obogatena s participativnim plesnim dogodkom, je poudarila pomen sodelovanja in skupnosti v naših programih. Aktivno vključevanje udeležencev nam je omogočilo globlje razumevanje tako verbalnega kot neverbalnega znanja, ki se prenaša s plesom. Pomembno vlogo je imela tudi prisotnost skupnosti, za katero je prenašanje in ohranjanje tradicije nekaj naravnega. Doseganje mlajših generacij ostaja nenehen izziv za skupnosti nesnovne kulturne dediščine, a skupno razviti programi odpirajo nove priložnosti za prenos teh znanj.

Kot primer si oglejmo izkušnje z dejavnostmi za različne starostne skupine. Raziskave potrjujejo, da ima ples za osebe z demenco številne pozitivne učinke: izboljšuje razpoloženje, zmanjšuje tesnobo, spodbuja kognitivne sposobnosti ter krepi občutek povezanosti in socialne interakcije. Fizično izboljšuje ravnotežje, koordinacijo in splošno dobro počutje, izpostaviti pa velja tudi večjo samozavest. Eden izmed izzivov je bilo fizično stanje nekaterih udeležencev (gibalna oviranost, uporaba invalidskih vozičkov), vendar smo to uspešno premagali z izvajanjem plesov v sedečem položaju. Rešitev se je izkazala za presenetljivo učinkovito in posledično nihče ni bil izključen.

Delo s srednješolci je zahtevalo drugačen pristop. Zaradi šolskega urnika organiziran obisk muzeja namreč ni bil

mogoč, zato smo program ozaveščanja prilagodili in izvedli neposredno v šoli. S seboj smo prinesli izbrane muzejske predmete, ki smo jih predstavili mladostnikom in s tem vzpostavili oprijemljivo povezavo z muzejem. Zavedali smo se, da je pozornost generacij Z in Alfa težko pritegniti in še težje ohraniti. Že od začetka smo vedeli, da bodo učenci najverjetneje preveč sramežljivi, da bi plesali pred celim razredom, zato smo ubrali drugačen pristop: namesto učenja plesnih korakov smo jih spodbudili k razmisleku o vlogi plesa pri vzpostavljanju odnosov in družabnosti. Izpostavili smo njihove lastne izkušnje, ustvarjalnost in sposobnost reševanja problemov namesto suhoparnih faktografskih podatkov. S to obliko programa so mladi izboljšali svoje komunikacijske spretnosti in veščine sodelovanja; okrepili smo tudi njihovo zanimanje za ples in muzej.

Fotografija 5: Plesni kovček, nepogrešljiv dodatek na plesnem dogodku v sklopu razstave. Szentendre, Madžarska, 2024.
Foto: Fruzsina Arkhely, Madžarski muzej na prostem.

Soustvarjanje pomeni skupno delo članov skupnosti in muzejskih delavcev pri procesu načrtovanja in izvajanja v besedilu opisanih programov.

Facilitator je muzejski pedagog, ki pri razvoju muzejskih izobraževalnih dejavnosti subtilno usmerja srečanja in olajšuje potek dejavnosti, vendar se ne postavlja na nobeno stran in ostaja nepristranski.

Participativen označuje ključni koncept celotnega projekta, ki poudarja pomen sodelovanja pri razumevanju nesnovne kulturne dediščine in spodbuja sodelovanje oz. participacijo namesto pasivnih, predstavitvenih dogodkov.

Prenos se v širšem smislu nanaša na posredovanje sporočila plesa bodisi v okviru nesnovne kulturne dediščine bodisi s pomočjo muzejskih izobraževalnih dejavnosti.

Skupnost v obravnavanem madžarskem primeru označuje nosilko dediščine, uvrščene na nacionalni seznam nesnovne kulturne dediščine.

Rebeka Kunej

Uvod

Glasbenonarodopisni inštitut, ki je bil ustanovljen leta 1934 in deluje v okviru Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti (v nadaljevanju ZRC SAZU), hrani obsežno zbirko terenskih zvočnih posnetkov, ki so jih posneli raziskovalci inštituta, in se še vedno dopolnjuje. Inštitutska prizadevanja so usmerjena tudi v pridobitev in arhiviranje zunanjih zvočnih zbirk slovenske ljudske glasbe, ki so v lasti drugih institucij in posameznikov.

Danes je raziskovalno delo inštituta usmerjeno na dve glavni področji. Prvo zajema preučevanje podob slovenske identitete s pomočjo ljudske glasbe in plesa ter raziskovanje meja teh pojavov in njihove povezanosti v odnosu do drugih kultur. Drugo področje pa raziskuje načine, kako se sodobna ustvarjalnost prepleta z glasbeno in plesno dediščino ter kako interpretira sodobne pojave.

Inštitut svoje raziskovalno delo dopolnjuje s postopnim digitaliziranjem analognega arhiva zapisov slovenskih ljudskih pesmi, plesa in glasbe ter z omogočanjem dostopa javnosti do zbirk prek platforme Etnomuza. Etnomuza je digitalni prostor Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU, v katerem je predstavljeno zvočno, rokopisno, slikovno in videogradivo, ki je vezano predvsem na ljudsko glasbeno in plesno dediščino slovenskega prostora. Objavljeno gradivo je izbrano, umeščeno v zaključene celote ter opremljeno z metapodatki in spremnimi študijami. Uporabnikom omogoča predvsem vpogled v pretekle glasbene prakse in z njimi povezane družbene pojave, hkrati pa je lahko vir za nadaljnje študije ali (po)ustvarjalne dejavnosti.

Fotografija 1: Na podlagi posnetkov harmonikarja so se glasbeniki folklorne skupine vključili v soustvarjalni proces, ki je povezal tradicijo in sodobno interpretacijo lokalne plesne dediščine, Horjul, Slovenija, 2024.
Foto: Rebeka Kunej, ZRC SAZU.

Fotografija 2: Ljudske plesne viže, ki jih je posnel ljudski godec Rudi Sečnik (1907–1991), so bile izhodišče za sodelovanje med inštitutom in lokalno skupnostjo.
Foto: © Zasebna zbirka.

Naša skupnost

Projekt *Ples kot nesnovna kulturna dediščina (Dance-ICH)* je bil usmerjen v sodelovanje z deležniki v občini Horjul. Naša dediščinska skupnost je multimodalna, zato smo se lokalnemu okolju prilagajali glede na njegove specifičnosti in potrebe.

V Osnovni šoli Horjul smo v sodelovanju z učitelji pripravili več učnih ur, posvečenih predstavitvi glasbene in plesne dediščine območja. Predstavili smo naš inštitut in projekt ter poslušali nekaj arhivskih posnetkov. Skupaj smo plesali različne ljudske plesne in ustvarjali pripadajočo glasbeno spremljavo. Vrhunec je bil nastop učencev na božičnem sejmu. Podoben pristop smo ubrali tudi z malčki iz vrtca ter pedagoškim osebjem obeh omenjenih vzgojno-izobraževalnih ustanov.

V okviru folklorne skupine smo večinoma sodelovali z glasbeniki. Za izhodišče smo uporabili stare posnetke harmonikarja, ki so nam služili za nov soustvarjalni proces. Posnetke smo posredovali umetniški vodji folklorne skupine kot izhodišče za njeno koreografsko interpretacijo plesov na odru. V zasedbi violine, klarineta, harmonike in kontrabasa smo skupaj ustvarili plesne melodije. Mladi glasbeniki so jih nato predstavili na nastopu poustvarjalcev ljudskega glasbenega izročila.

Poustvarjena glasba je spomladi 2025 postala izhodišče za soustvarjanje razstave s spremljajočimi participativnimi plesnimi dogodki. Participativni dogodki niso bili namenjeni le lokalni skupnosti, temveč vsem, ki jih zanima plesna dediščina horjulske doline.

S postavitvijo razstave v Horjulu smo želeli pritegniti in vključiti tudi širše lokalno prebivalstvo – vsaj posredno, saj na najširšo lokalno skupnost gledamo kot na dediščinsko skupnost.

Metodologija

Izhodišče za sodelovanje z lokalno skupnostjo so bili posnetki iz arhiva Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU, ki so bili skupnosti, iz katere izhajajo, do takrat neznani. Gre za posnetke Rudija Sečnika, po domače Cankarjevega. Že pred leti se je zavedal, da je treba ohraniti ljudske plesne melodije iz njegove mladosti. Zato je v osemdesetih letih prejšnjega stoletja melodije sam odigral na diatonično harmoniko, jih posnel na kaseto ter s tem rešil pred pozabo in izgubo. Kaseto s posnetki je podaril svoji sestri, ki jo je pozneje predala vnukinji. Po srečnem naključju se je kopija znašla v arhivu Glasbenonarodopisnega inštituta ZRC SAZU. Zvočno gradivo, ki je neposredno povezano s plesno dediščino kraja in je bilo doslej povsem prezrto, je postalo temelj za sodelovanje s horjulsko lokalno skupnostjo. Projekt *Dance-ICH* smo predstavili različnim deležnikom v skupnosti (občini, osnovni šoli in kulturnemu društvu, v okviru katerega deluje folklorna skupina). Na podlagi pogovorov s posameznimi interesnimi skupinami ter njihovih potreb in želja smo začrtali nadaljnje sodelovanje, iz katerega so izšle naslednje pobude: sodobne glasbene poustvaritve (oživljanje posnetkov), uporaba plesnih viž za participativne otroške dejavnosti, povezane s pogovori o dediščini, in lokalna razstava za ozaveščanje o kulturni dediščini.

Fotografija 3: Participativni plesni dogodek za otroke, tako plesalce kot glasbenike, ki je potekal med božičnim sejmom na osnovni šoli.

Horjul, Slovenija, 2023.

Foto: Rebeka Kunej, ZRC SAZU.

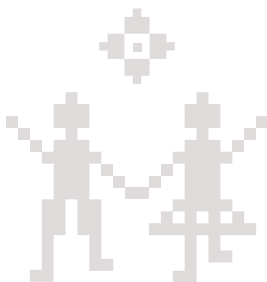
Fotografija 4: Na odprtju projektne razstave v Horjulu, Slovenija, aprila 2025 je domača folklorna skupina predstavila posebno točko.
Foto: Nace Kunej.

Rezultati, rešitve, občinstvo

Za izhodišče razstave s *participativnim plesnim dogodkom* smo uporabili zvočne posnetke in izbran nabor plesnih melodij. Prvi sklop v okviru razstave s participativnim delom je bil neposredno povezan z zvočnimi dokumenti, zato je lahko potekal že pred uradnim odprtjem skupne razstave projektних partnerjev. Glavni cilj pobude je bil deležnike spodbuditi, da svojo glasbeno-plesno dediščino prepoznajo kot nekaj svojega ter jo interpretirajo v skladu s svojimi potrebami in željami, tudi če te odstopajo od naših pričakovanj.

V vzgojno-izobraževalnih ustanovah v občini, to je v vrtcu in šoli, smo izvedli delavnice, s katerimi smo v spoznavanje lokalne plesne dediščine vključili skoraj vse otroke, stare od 3 do 15 let. Delavnice so bile starostno prilagojene: z malčki smo se pogovarjali o plesni tradiciji in plesnih navadah, si ogledali dokumentarni film ter zaplesali nekaj ljudskih plesov. V osnovni šoli so se učenci izbranih razredov pri rednem pouku naučili več plesov. Vrhunec je bil javni nastop, na katerem so otroci svojo plesno dediščino predstavili vrstnikom, staršem in širši skupnosti ter jo tako živo prenesli v današnji čas. Po dobrem odzivu otrok in učiteljev smo se odločili še za tretji sklop dogodkov: plesne delavnice za učitelje in vzgojitelje. S pridobljenim plesnim znanjem in veščinami so pedagoški delavci bolj pripravljeni na vključevanje lokalne plesne in glasbene dediščine v izobraževalni proces, kar bogati pouk in krepi ohranjanje kulturne dediščine.

Folklorna skupina, ki deluje v okviru edinega aktivnega kulturnega društva v občini, je k soustvarjanju dogodkov pristopila nekoliko drugače. Glasbena sekcija skupine je poustvarila posnetke Rudija Sečnika in poskrbela, da so melodije odmevale tudi zunaj domačega kraja. Zelo uspešno so jih predstavili na nastopu poustvarjalcev ljudske glasbe in osvojili priznanje na državni ravni. V okviru nekaterih razstavnih dogodkov (odprtje, delavnice) so plesalci folklorne skupine prikazali sodobne koreografije, na drugih pa so glasbeniki zaigrali Sečnikove ljudskoplesne melodije.

Drugi sklop razstave s *participativnim plesnim dogodkom* je bil neposredno povezan s projektno razstavo. V obojestransko zadovoljstvo smo za opolnomočenje lokalne skupnosti razstavo gostili tako v prestolnici kot v njenem domačem okolju. Razstava je bila torej na ogled na dveh lokacijah – v Ljubljani in Horjulu. V Ljubljani so participativni dogodki v okviru razstave zajemali predvsem animacijske in plesne delavnice za naključno občinstvo, v Horjulu pa so bili dogodki ciljno usmerjeni k lokalnemu prebivalstvu in prilagojeni različnim starostnim skupinam: od malčkov iz vrtcev, ki so si ogledali razstavo in zaplesali, do upokojencev, kjer so participativno izkušnjo nadomestila pričevanja o preteklosti in pogovori o plesanju nekoč. Ogled razstave je tako postal tudi prostor oživljanja plesnih spominov.

Fotografija 5: Pogovor z najmlajšimi prebivalci o lokalni plesni dediščini je dragocena izkušnja in obenem pedagoški izziv. Razstava s participativnim plesnim dogodkom v vrtcu, Horjul, Slovenija, 2024. Foto: Andreja Naglič Kumer, © OŠ Horjul.

Razmišljanja, izzivi in koristi za vse udeležence

Kot raziskovalno ustanovo nas je projekt obogatil z novimi spoznanji o tem, kako lahko sodelujemo z lokalno skupnostjo. Izkazalo se je, da je za obe strani koristno, če jasno izrazita svoje potrebe in želje.

Kot smo predvidevali, je bil odziv lokalnih oblasti pozitiven. Ponudile so načelno in, ko je bilo treba, tudi praktično podporo – z zagotovitvijo potrebne infrastrukture in razstavnih prostorov. Veseli so bili, da so lahko v občinski stavbi gostili evropsko razstavo in da so bili ena od skupnosti, predstavljenih v vsebini razstave. S ponosom jih je navdalo tudi dejstvo, da bo njihov kraj predstavljen v drugih evropskih državah. Ključno je bilo, da smo k sodelovanju pristopili na neakademski, deloma stvaren in pragmatičen način ter prepoznali njihove konkretne potrebe: odkrivanje lokalnega plesnega izročila, vzpostavljanje javnega diskurza o plesni dediščini ter zagotavljanje dodatnih kulturnih vsebin za prebivalce.

Na začetku sodelovanja smo menili, da bo najmanj zahteven del projekta sodelovanje z lokalno folklorno skupino, ki ima bogate izkušnje s poustvarjanjem plesne dediščine na odru. Toda procesi soustvarjanja so se pogosto znašli v primežu različnih interesov obeh strani. Folklorna skupina je namreč vpeta v dejavnosti, ki jih določa kulturna politika za ljubiteljsko kulturo, ta pa je v produkcijo uprizoritvenih umetnosti usmerjena tekmovalno. S tem so povezane tudi prioritete folklorne skupine, namreč ocenjevalcem ponuditi privlačen program interpretiranja plesnega izročila, ki ni nujno povezan z lokalnim okoljem. S tega vidika se zvočno gradivo in lokalna plesna dediščina za koreografa v folklorni skupini nista izkazala kot dovolj privlačna podlaga za novo odrsko koreografijo.

Po drugi strani so ravnatelj, učitelji in vzgojitelji kljub omejitvam učnega načrta v svoje programe vključili lokalno glasbeno in plesno dediščino. Izrazili so željo, da bi tudi sami poglobili svoje znanje s področja lokalne

kulturne dediščine, ker bi jo tako učinkoviteje prenesli na otroke in s tem ohranili za prihodnje rodove.

Najdragocenejši prispevek projekta je vzpostavitev novih sodelovalnih odnosov med raziskovalno ustanovo in lokalno dediščinsko skupnostjo. Vezi in pozitivne izkušnje, pridobljene s tem projektom, so lahko trdna podlaga za nadaljnje sodelovanje.

Soustvarjanje: V kolaborativnem procesu smo sproti prilagajali in usklajevali potek dela. Pri rezultatih projekta smo si prizadevali, da bi kar najbolj izpolnili pričakovanja vseh deležnikov, skupne odločitve pa upoštevale raznolikost interesov.

Facilitator: Inštitut je prevzel vlogo facilitatorja, ki je povezoval dve različni, a prepleteni področji: arhivsko zvočno in plesno dediščino ter lokalno dediščinsko skupnost.

Participativen: Participativni pristop je potekal na različnih ravneh: od individualnega vključevanja posameznikov do institucionalnega sodelovanja z občinskimi organi, izobraževalnimi ustanovami in formalnimi strukturami kulturno-umetniškega društva.

Prenos: Projekt je omogočil različne oblike prenosa dediščine in izmenjave znanja: od participativnih izkušenj plesalcev in glasbenikov do posredovanja lokalne dediščine prek razstav in lokalnih medijev ter digitalizacije analognih zvočnih posnetkov, ki so s tem prešli v virtualno okolje.

Skupnost: V tem primeru so dediščinsko skupnost sestavljali posamezniki različnih starosti, interesov in želja. Znotraj lokalne skupnosti smo opredelili več skupin, ki so bile obravnavane kot enakovredni elementi skupne dediščinske skupnosti.

Zoi N. Margari

Maria I. Koutsouba

Uvod

Z uporabljenim pristopom smo izpostavili prispevek k trajnostnemu upravljanju grškega plesa in dediščinskih skupnosti akademskih institucij, kot sta Grški folklorni raziskovalni center Akademije v Atenah (v nadaljevanju HFRC-AA) in Fakulteta za telesno vzgojo in športne vede na Nacionalni in Kapodistrijski univerzi v Atenah (v nadaljevanju S/DPESS-NKUA). V središče študije smo postavili hibridno referenčno skupnost, ki v skladu z etnografskimi raziskavami deluje kot katalizator pri zagotavljanju trajnosti in odpornosti plesa in plesnih praks kot žive dediščine v Grčiji.

Na podlagi ugotovitev centra HFRC-AA, ki je nacionalni dokumentacijski center za grško ljudsko kulturo ter se ukvarja z etnografskimi, folklorističnimi, antropološkimi in etnološkimi raziskavami, je bil izpostavljen pomen specializiranih plesnih učiteljev pri vseh vidikih doživljanja plesa kot žive dediščine. Njihov pomen je poudaril tudi center HFRC-AA, ki se ukvarja z zbiranjem, dokumentiranjem in preučevanjem izrazov kulturne dediščine. Študija obravnava tudi prakse za podporo trajnostnega upravljanja, ki jih uporabljajo organi javne uprave in skupnosti (lokalne/nadlokalne, diasporske, hibridne) z namenom ohranjanja ter prenosa tradicionalnih znanj in veščin. V tem okviru je HFRC-AA prepoznal odločilno vlogo te skupnosti ter temeljito preučil njene povezave z drugimi skupnostmi plesne dediščine v Grčiji.

Poleg tega je bila v sodelovanju z najstarejšo in največjo državno univerzo v Grčiji S/DPESS-NKUA izvedena poglobljena analiza. S/DPESS-NKUA zagotavlja celostno in interdisciplinarno okolje za študij plesa, pri čemer se opira na dolgoletno tradicijo poučevanja, raziskovanja in arhiviranja plesa kot žive dediščine na različnih stopnjah izobraževanja. Osredinili smo se na skupnost plesnih učiteljev, katere delovanje in razvoj v tem okviru nenehno spodbujamo.

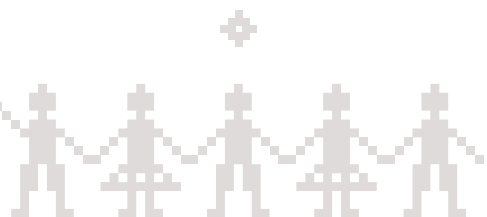
Fotografija 1: Spodbujanje sinergij med institucionalnimi okviri in samoniklimi dediščinskimi skupnostmi s pomočjo javne folklorne in soustvarjalnih metodologij med delavnico *Ples kot živa nesnovna kulturna dediščina 21. stoletja. Od plesne etnografije do plesnega pouka: plesno znanje, raziskovanje, prenos, predstavitev in vloga plesnih strokovnjakov*, ki jo organizira Grški folkloristični raziskovalni center Akademije v Atenah. Atene, Grčija, 2023. Foto: Thanos Kinigaris.

Zato je bila v okviru projekta *Ples kot nesnovna kulturna dediščina (Dance-ICH)* kot referenčna skupnost opredeljena skupina (sestavljena iz specializiranih plesnih učiteljev, študentov, diplomantov in podiplomskih študentov), ki deluje kot jedro, okoli katerega se povezujejo institucije, javna uprava in dediščinske skupnosti. Ta skupnost je bila izbrana kot hibridni model za ponazoritev trajnostne interakcije in soustvarjalnih pristopov k plesu kot živi dediščini.

Naša skupnost

Plesni učitelji, študenti in diplomanti, specializirani za tradicionalni grški ples na S/DPESS-NKUA, sestavljajo skupnost, ki deluje kot dinamična vez med lokalno, nadlokalno in diasporsko plesno dediščino. Vsi navedeni imajo vlogo katalizatorja pri varovanju plesa kot žive nesovne kulturne dediščine ter bistveno prispevajo k prepoznavanju, dokumentiranju, raziskovanju, ohranjanju, promociji, krepitvi, prenosu in revitalizaciji grškega tradicionalnega plesa in plesnih praks. Ta hibridna referenčna skupnost z več kot 2500 člani v celoti izpolnjuje pogoje, ki jih določa Unescova Konvencija o varovanju nesovne kulturne dediščine iz leta 2003. Njeni člani dejavno sodelujejo s številnimi lokalnimi/nadlokalnimi skupnostmi, diasporskimi in hibridnimi dediščinskimi skupnostmi. Večina jih prihaja z obrobni območij Grčije in se je z grškim tradicionalnim plesom srečala že pred vpisom na univerzo v družinskem krogu ali znotraj skupnosti oz. prek osebne izkušnje. Tudi tisti brez formalnega predznanja so ples praviloma poznali kot dinamičen in sodoben element grške kulturne identitete. Študentje, ki se vpišejo na študijsko

smer s poudarkom na grškem tradicionalnem plesu, kot osrednjo temo svojih etnografskih projektov pogosto izberejo lastne skupnosti ali slabo raziskane regije ter dokumentirajo plesne in prakse, ki so bile doslej redko obravnavane. Člani te hibridne skupnosti, ki izhajajo iz raznolikih etnokulturnih okolij, se povezujejo in prepletajo prek etnografskih in izobraževalnih praks ter odražajo večplastnost grškega kulturnega izraza. V okviru študije primera je bil poudarek na dokumentiranju, analiziranju in podpiranju njihovih dejavnosti, pri čemer je bila poudarjena njihova ključna vloga v obdobju po Konvenciji. Spremljali smo jih na tradicionalnih plesnih prireditvah, prazničnih, slavnostnih in izobraževalnih srečanjih v lokalnem in urbanem okolju ter v novih hibridnih oblikah, kot so odprtodostopni plesni tečaji. Vse to potrjuje, da se vitalnost skupnosti razvija in da je dolgoročno vzdržna.

Fotografija 2: Razvijanje koncepta razstave s participativnim plesnim dogodkom prek soustvarjanja in sinergij: člani osrednje dediščinske skupnosti med sodelovanjem in plesom s člani lokalnih, nadlokalnih, diasporskih in hibridnih plesnih skupnosti med delavnico *Ples kot živa nesnovna kulturna dediščina 21. stoletja. Od plesne etnografije do plesnega pouka: plesno znanje, raziskovanje, prenos, predstavitev in vloga plesnih strokovnjakov.* Atene, Grčija, 2023.
Foto: Zoi N. Margari.

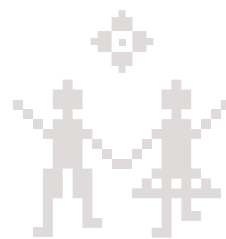
Metodologija

V grški študiji primera so si sodelujoči partnerji prizadevali spodbujati sinergije med institucionalnimi okviri in lokalnimi dediščinskimi skupnostmi s pomočjo javne folklore in soustvarjalnih metodologij.

Proces se je začel z vrsto srečanj, na katerih so se člani *osrednje dediščinske skupnosti* (v nadaljevanju ODS) seznanili s sodobnimi varstvenimi okviri, posodobljenimi v skladu z nacionalnimi in mednarodnimi predpisi, ter spoznali participativne pristope k upravljanju kulture. Poleg tega smo se osredotočili na participativne modele raziskovanja, v katerih je ODS prevzela aktivno vlogo pri zastopanju glasov oz. mnenj izvajalcev plesne dediščine. Strukturirane razprave so razkrile izzive, povezane z institucionalizacijo in muzealizacijo, ter spodbudile soustvarjalne pristope, prilagojene skupnostno vodenemu upravljanju dediščine.

Sodelovanje je doseglo vrhunec na delavnici *Greek Dance-ICH* (14.–16. december 2023), na kateri so člani ODS skupaj z lokalnimi, nadlokalnimi, diasporskimi in hibridnimi skupnostmi zasnovali razstave s participativnimi plesnimi dogodki. Vsi deležniki so nato sodelovali pri soustvarjanju razstavnega gradiva (panojev, filmov) in oblikovanju plesnih dogodkov, kar je omogočilo celostno predstavitev plesa kot žive dediščine.

V ta namen je bila sprejeta postopna participativna metodologija: a) razvoj modelov facilitiranja, b) opredelitev in načrtovanje vzorčnih primerov ter c) soustvarjanje trajnostnih razstavnih smernic. S tem celostnim pristopom se je okrepila aktivna vloga skupnosti pri ohranjanju plesa in njegove žive dediščine.

Fotografija 3: Participativni plesni dogodek v okviru razstave *Ples – Živa dediščina Evrope v gibanju*. Atene, Grčija, 2025.
Foto: Eleni Filippidou.

Fotografija 4: Participativni plesni dogodek v okviru razstave *Ples – Živa dediščina Evrope v gibanju*. Atene, Grčija, 2025.
Foto: Maria I. Koutsouba.

Rezultati, rešitve, občinstvo

Izvedba razstave s *participativnim plesnim dogodkom* je pomenila inovativen poskus spodbujanja participativnega vključevanja v ohranjanje grškega tradicionalnega plesa in plesa kot žive nesnovne kulturne dediščine. Dogodki so postali dinamična stičišča, kjer so se nosilci dediščine, plesni praktiki, raziskovalci in kulturni menedžerji povezali z namenom soustvarjanja trajnostnih modelov za prenos in revitalizacijo plesnih tradicij. Z interaktivnimi razstavami, nastopi v živo in strukturiranimi razpravami je projekt poskušal premostiti vrzeli med akademskimi institucijami in samoniklimi kulturnimi skupnostmi ter poudariti dejavno vlogo lokalnih in nadlokalnih akterjev pri upravljanju dediščine.

Na delavnici v Atenah, ki jo je organiziral center HFRC-AA ob podpori S/DPESS, so bili predstavljeni različni pristopi k obravnavi plesne dediščine, ki so vključevali etnografske študije primerov, avdiovizualno dokumentacijo in prenos utelešenega znanja. Sodelovanje članov ODS je bilo ključnega pomena pri strukturiranju teh dogodkov. Kot posredniki med institucionalnimi okviri in krajevnimi plesnimi praksami so omogočili participativni soustvarjalni proces, ki je okrepil delovalnost izvajalcev plesne dediščine. Njihov prispevek je zajemal demonstracijske plesne ure, ustna pričevanja in razmišljanja o tem, kako nesnovno kulturno dediščino vpeti v institucionalizirane okvire, ne da bi pri tem izgubila svojo fluidnost in prilagodljivost.

Glavni rezultat je bila formulacija prilagodljivega modela facilitiranja, s katerim smo dobili prožen metodološki okvir za vključevanje lokalnih/nadlokalnih skupnosti in diasporskih dediščinskih skupnosti v pobude za ohranjanje plesa. Model facilitiranja temelji na treh medsebojno povezanih stebrih:

- i. etnografsko sodelovanje in dokumentiranje,
- ii. participativno soustvarjanje dediščinskih dogodkov in
- iii. politično zagovorništvo za trajnostno kulturno upravljanje.

Z aktivnim vključevanjem članov skupnosti v oblikovanje razstave je projekt spodbujal pristop od spodaj navzgor kot protiutež tradicionalnim paradigmam upravljanja dediščine od zgoraj navzdol.

Z vidika občinstva so dogodki pritegnili različne skupine udeležencev: od akademikov, znanstvenikov in oblikovalcev politike do lokalnih kulturnih združenj, šol, klubov in splošne javnosti. Strateška promocija razstave je poudarjala njeno dostopnost in vključujočnost, tako da so lahko člani skupnosti v predstavitvah prepoznali tudi lastne življenjske izkušnje. Usmerjene aktivnosti ozaveščanja, ki so vključevale kampanje v digitalnih medijih in partnerstva z lokalnimi organizacijami, so omogočile, da so dogodki uspešno nagovorili tako ožjo kot širšo javnost ter pokazali pomen grškega tradicionalnega plesa v sodobnih družbeno-kulturnih kontekstih. Vključitev performativnih elementov v razstavni okvir je povečala sodelovanje obiskovalcev in jih iz pasivnih gledalcev spremenila v aktivne udeležence v procesih prenosa dediščine.

Fotografija 5: Participativni plesni dogodek v okviru razstave *Ples – Živa dediščina Evrope v gibanju*. Atene, Grčija, 2025.

Foto: Zoi N. Margari.

Razmišljanja, izzivi in koristi za vse udeležence

Razstava s participativnim plesnim dogodkom je odprla edinstveno priložnost za opazovanje in kritično presojo dinamike participativnega upravljanja dediščine v realnem okolju. Eno ključnih spoznanj projekta je bilo prepoznavanje bistvene vloge ODS kot kulturnega posrednika. S krmarjenjem med institucionalnimi okviri in krajevnimi dediščinskimi skupnostmi so člani facilitirali osmišljene dialoge, usklajevali različne dediščinske pripovedi ter se zavzemali za bolj vključujoče politike ohranjanja plesa.

Med glavnimi dosežki je izstopala krepitev vloge lokalnih, nadlokalnih, diasporskih in hibridnih dediščinskih skupnosti. Z aktivnim sodelovanjem so te skupnosti ponovno delovale v lastnih nesnovnih kulturnih izrazih. Udeleženci so izpostavili, da jim je participativna razstavna platforma omogočila mreženje, izmenjavo izkušenj ter krepitev procesov medgeneracijskega prenosa znanja, kar je povečalo zaznano vrednost in odpornost grškega tradicionalnega plesa.

Kljub uspehom smo med izvajanjem projekta naleteli na več izzivov. Največja težava je bila uskladitev različnih pričakovanj deležnikov. Akademski in institucionalni partnerji so se zavzemali za izvajanje strukturnih strategij varovanja dediščine, številni plesni izvajalci pa so oklevali, saj so se bali, da brez jasno opredeljenih okvirov ali strokovne podpore ne bodo mogli polno sodelovati v dediščinskem procesu. Poleg tega se je izkazalo, da je izrazito akademsko okolje, v katerem so bili zasnovani participativni dogodki in razstava (HFRC-AA in S/DPESS-NKUA), pri nekaterih obiskovalcih in plesnih skupnostih sprva vzbudilo zadržanost. Strah pred institucionalizacijo je bil povezan z možnostjo pretirane regulacije, ki bi lahko dolgoročno zavrla organski razvoj plesnih praks.

Pomemben izziv je bila tudi dolgoročna trajnost. Čeprav so dogodki uspešno pokazali izvedljivost participativnih

modelov upravljanja dediščine, je ostalo odprto vprašanje, kako te pobude institucionalizirati, ne da bi pri tem ogrozili njihov samonikli značaj. Kot možna rešitev je bila sprva sprejeta odločitev, da bo projektna razstava stalna postavitev, ki se bo tudi po zaključku projekta nadaljevala kot trden, a prilagodljiv steber izkustvenega pristopa k plesu in plesnim praksam kot živi dediščini.

Ob upoštevanju teh pomislekov smo v projektu namenili prednost ohranjanju prožnih, participativnih metodologij javne folklore, ki poudarjajo skupnostno vodene pristope pred togimi institucionalnimi okviri.

Poleg tega so člani ODS pomagali vzpostaviti trajne mreže kulturne konvergence med lokalnimi/nadlokalnimi, diasporskimi in hibridnimi skupnostmi plesne dediščine ter skupnostmi prakse v Grčiji in tujini. Te mreže so bile zasnovane, da bi: a) s prispevki skupnosti sproti bogatile vsebino razstave in b) sistematično spodbujale nove tematske razširitve razstav s participativnimi plesnimi dogodki, s čimer bi zagotovili trajno kulturno interakcijo in medsebojno krepitev.

Na splošno je projekt osvetlil transformativni potencial participativnega varovanja dediščine in pokazal, da so prožnost, krepitev vloge skupnosti in trajnostni modeli ključni za ohranjanje in oživljanje plesa kot žive kulturne dediščine v sodobnem svetu. Ker se politike na področju dediščine še vedno razvijajo, so izkušnje, pridobljene v tej študiji primera, dragocen vir za zagotavljanje, da bodo prizadevanja za varovanje dediščine ostala uglasena s potrebami in željami skupnosti, katerim so namenjena.

Soustvarjanje: To je kolaborativen proces, v katerem institucije in skupnosti skupaj oblikujejo in izvajajo prakse in ukrepe za upravljanje in varovanje dediščine ter v procesu izmenjujejo znanje in odgovornosti.

Facilitator: Posameznik ali institucija, ki s podpiranjem dialoga, participacije ter dostopa do informacij in virov omogoča skupnostno vodene prakse.

Participativen: Metodološki pristop, ki aktivno vključuje skupnosti kot enakovredne partnerje pri načrtovanju, odločanju in izvajanju procesov upravljanja in varovanja dediščine.

Prenos: Neprekinjen proces prenašanja kulturnega znanja, veščin in praks med generacijami ali znotraj skupnosti.

Skupnost: Skupina ljudi, ki prakticira in si deli posebne kulturne izraze, povezane z njihovo identiteto in kontinuiteto, ter igra ključno vlogo pri varovanju dediščine.

ZAKLJUČEK

Tone Erlien Myrvold

Anja Serec Hodžar

Mieke Witkamp

Projekt *Ples kot nesnovna kulturna dediščina (Dance-ICH)* je bil zasnovan kot mednarodna pobuda za trajnostno varovanje plesa kot nesnovne kulturne dediščine, ki temelji na soustvarjalnih pristopih med muzeji, raziskovalnimi institucijami in lokalnimi skupnostmi. Iz vseh študij primerov izhaja, da je ključnega pomena zagotavljanje dolgoročnega prenosa plesnega znanja in ohranjanje vitalnosti tradicionalnih plesov v sodobnih kontekstih. Končni cilj projekta je opolnomočiti dediščinske institucije v aktivne facilitatorje plesne dediščine ter vzpostaviti trajnostne modele sodelovanja, ki temeljijo na participaciji, soustvarjanju in vzajemnem spoštovanju med institucijami in skupnostmi.

Obe strani – institucije in skupnosti – sta močno zavzeti za sodelovanje. Institucije prispevajo strokovno znanje, infrastrukturo, dostop do financiranja in možnosti za večjo prepoznavnost, skupnosti pa izkustveno znanje, čustveni naboj in ustvarjalno energijo. Kljub razlikam v pričakovanjih in pristopih obeh strani so odprti, pregledni in prilagodljivi procesi omogočili obojestransko zadovoljstvo s projektom. Skupnosti si denimo želijo predvsem večjega priznanja, večjo vključitev v odločanje in soustvarjanje vsebin, institucije pa iščejo načine, kako živo dediščino vpeti v svoje okvire, ne da bi jo pri tem prekomerno komodificirale ali institucionalizirale.

Sodelovanje je potekalo v različnih okoljih – od mestnih središč do podeželskih skupnosti – in je vključevalo številne deležnike: vrtčevske in šolske otroke, plesne skupnosti, folklorne skupine, odrasle in predstavnike lokalnih oblasti. Časovni okvir posameznih dejavnosti je običajno obsegal od enega do dveh let, v večini primerov pa so bili v tem času že vzpostavljeni temelji dolgoročnih partnerstev. Finančno ogrožje je bilo odvisno od evropskih sredstev, institucionalne podpore in lastnih prispevkov skupnosti, zato se je bilo treba med projektom sproti prilagajati finančnim virom, ki so bili na voljo.

Vloge partnerjev so bile jasno opredeljene: institucije so zagotavljale organizacijske, logistične in podporne funkcije ter pogosto delovale kot posredniki med različnimi skupinami, medtem ko so skupnosti prispevale vsebine in igrale vlogo aktivnih (so)ustvarjalcev programov. Kljub številnim dobrim praksam so se pojavili nekateri izzivi, med njimi pomanjkanje zanimanja mladih, stereotipi o ljudskem plesu, omejen dostop do infrastrukture in negotovo financiranje. Reševanja teh težav smo se lotili s participativnimi metodami, terenskim delom, organiziranjem dogodkov na znanih in dostopnih lokacijah, vključevanjem lokalnih mentorjev ter prilagajanjem pristopov različnim starostnim in interesnim skupinam.

Izvedbeni načrt je bil zasnovan tako, da je omogočal prožno izvajanje v okviru realnih zmožnosti. Dogodki so bili modularni, prilagodljivi in s poslušom za lokalne potrebe. Vsebine in pristope smo redno izboljševali s sprotnimi evalvacijami projekta na podlagi anket in z neposrednim dialogom. Vsak dogodek v okviru razstave s participativnim plesnim dogodkom je vključeval refleksijo o doseženem in oceno uspešnosti, kar smo uporabili kot podlago za prihodnje aktivnosti in nadgradnje. Predstavniki institucij smo skrbeli za usklajevanje srečanj, vabila, komunikacijo, ureditev prostorov, osnovno financiranje in logistiko.

Potrebe skupnosti najbolje razumemo, če z njimi neposredno sodelujemo na terenu, s pogovori, z delom v njihovem okolju in upoštevanjem njihovih želja. Uporaba lokalnega arhivskega gradiva, osebnih zgodb in ustnega izročila pomaga vzpostaviti zaupanje, iz katerega se stkejo pristni odnosi. Skupnosti so v času izvajanja projekta razvile različna orodja – od učnih metod in načinov za premagovanje stereotipov do organiziranja dogodkov in delavnic. Institucije pa so razvile orodja za predstavitev žive dediščine na razstavah in participativnih plesnih dogodkih, vzpostavile digitalne platforme in zasnovalle nove načine vključevanja javnosti v dediščino.

Partnerstvo z zunanjimi akterji (šole, občine, društva, združenja, raziskovalne in izobraževalne ustanove) se je izkazalo za bistveno, saj je omogočilo širšo prepoznavnost projekta, zagotovilo dodatna sredstva in okrepilo medsebojne povezave. Vzajemni dialog, ki smo ga ohranili tudi po koncu projekta, je plod vzpostavljenih odnosov, odprte komunikacije, skupnih vrednot in pripravljenosti za sodelovanje pri novih pobudah. Največja dodana vrednost projekta je prav v oblikovanju trajnostnih modelov sodelovanja med institucijami in skupnostmi, ki ne temeljijo le na enkratnih dogodkih, ampak na dolgoročnih odnosih, kjer ima skupnost glavno vlogo pri ustvarjanju, predstavljanju in prenašanju žive dediščine.

SMERNICE ZA ŠTUDIJE PRIMEROV IN RAZSTAVE S PARTICIPATIVNIMI PLESNIMI DOGODKI, SOUSTVARJENE S PLESNIMI SKUPNOSTMI

Za kulturne delavce
v institucijah kulturne
dediščine in člane
plesnih skupnosti

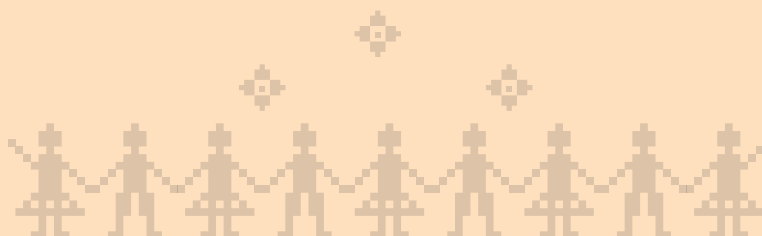
KAJ JE RAZSTAVA S PARTICIPATIVNIM PLESNIM DOGODKOM?

Razstava s participativnim plesnim dogodkom združuje ples, razstavo in sodelovanje skupnosti z namenom ohranjanja plesnih tradicij ob pomoči dediščinskih institucij. Obsega soustvarjanje razstavnih vsebin, plesnih dogodkov in participativnih plesnih praks ter s tem povezuje plesalce, njihove skupnosti, strokovnjake za dediščino in obiskovalce. Tovrstna razstava je lahko orodje za medgeneracijski prenos znanj in ohranjanje plesne dediščine ter obenem prostor za dialog in kulturno vitalnost. Predvsem pa je priložnost za krepitev delovalnosti skupnosti in njene prepoznavnosti.

KAJ JE POSEBNOST TAKŠNIH RAZSTAV?

Pri razstavi:

- skupnost odloča, kako bodo njen ples, glasba in dediščina predstavljeni, slišani in doživeti,
- omogočimo prostor za spontane, izkustvene in interaktivne elemente ob zavedanju, da je ples »živo« gibanje, ki ga je težko »ujeti« v vitrine,
- je poudarek na grajenju odnosov in skupnem ustvarjanju razstavnih vsebin.

KORAKI V PROCESU SOUSTVARJANJA

1. KORAK: PRIPRAVA NA SODELOVANJE – RAZMISLEK O LASTNI VLOGI IN MOTIVACIJI

2. KORAK: NAJPREJ SPOZNAJTE SKUPNOST – TERENSKO DELO

3. KORAK: S SODELOVANJEM DOLOČITE SKUPNE CILJE

4. KORAK: VIRI

5. KORAK: POMAGAJTE PRI OBLIKOVANJU FORMATA

6. KORAK: SKUPAJ SE PRIPRAVITE NA RAZLIČNE CILJNE SKUPINE

7. KORAK: OCENITE SODELOVANJE

8. KORAK: PRIPRAVITE NAČRT ZA OBDOBJE PO RAZSTAVI

1. KORAK: PRIPRAVA NA SODELOVANJE – RAZMISLEK O LASTNI VLOGI IN MOTIVACIJI

KOT STROKOVNJAK ZA DEDIŠČINO SE VPRAŠAJTE:

- Zakaj želim sodelovati s to skupnostjo?
- Kakšne so odgovornosti moje ustanove pri ohranjanju dediščine?
- Sem pripravljen na proces, ki zahteva čas, prilagodljivost in deljeno avtoriteto?

KOT NOSILEC PLESNE DEDIŠČINE SE VPRAŠAJTE:

- Ali potrebujem zunanjo pomoč pri prenosu in ohranjanju svoje dediščine?
- Česa se nadejam od sodelovanja? Katere pomisleke ali omejitve imam?

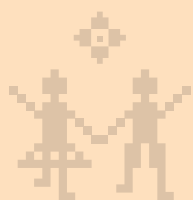
ZA OBA:

Odkrito spregovorite o svojih pričakovanjih in omejitvah (npr. financiranje, čas).

SMERNICE ZA ŠTUDIJE PRIMEROV

Sporočilo plesnim skupnostim:

Povsem upravičeno je, če želite določeno plesno znanje ali prakse ohraniti izključno znotraj skupnosti in jih ne želite deliti.

2. KORAK: NAJPREJ SPOZNAJTE SKUPNOST – TERENSKO DELO

Terensko delo pomeni druženje s **plesno skupnostjo** in vzpostavitev zaupanja, razumevanje njenega delovanja in neposredno učenje plesa: na vajah, nastopih, med neformalnimi srečanji in s pogovori. Cilj je **spoznati skupnost**, različne skupine znotraj nje, njihove plesne navade, načine prenosa znanja, potrebe in poglede. Terensko delo postavlja temelje za osmišljeno in enakopravno partnerstvo.

PUSTITE PROSTOR ZA NEPRIČAKOVANE DOGODKE

Na Norveškem so institucije proces začele z anketo, sledili so sestanki, plesni dogodek pa čisto na koncu. Svoje cilje so predstavili šele na drugem srečanju, tako da so plesalci lažje odgovorili na vprašanja, kot so: *Kako vam lahko pomagamo? Kaj si obetate v prihodnosti?*

UPORABA ARHIVSKEGA GRADIVA

V Romuniji je muzejsko osebje delilo arhivsko gradivo, da bi spodbudilo pogovore, pri čemer je dialog temeljil na lokalnem znanju.

Sporočilo plesnim skupnostim:

Vzpostavili smo prostor, v katerem lahko izrazite svojo vizijo, pomisleke in česa se nadejate. Pri terenskem delu ne gre le za »preučevanje«, temveč za vodenje spoštljivega dialoga in odnosa med obema stranema.

USTVARJENE S PL

02

3. KORAK: S SODELOVANJEM DOLOČITE SKUPNE CILJE

Vzemite si čas za skupno opredelitev ciljev sodelovanja ter uskladitev pričakovanj, potreb in možnosti. Opredeljeni cilji naj odsevajo potrebe skupnosti, kot so ponovna oživitev dediščine, vključevanje mladih, krepitev javne ozaveščenosti, dokumentiranje, medgeneracijski prenos znanja in ustvarjanje prostora za plesno prakso.

03

4. KORAK: VIRI

PREDEN NADALJUJETE S PROCESOM, SE SKUPAJ VPRAŠAJTE:

- Ali imamo potrebno znanje in vire?
- So finančna sredstva zagotovljena?
- Imamo dovolj časa in zadostne zmogljivosti?
- So na voljo ustrezni prostori?

VZPOSTAVLJANJE ZAUPANJA

V Romuniji so bili nekateri plesalci sprva zadržani glede sodelovanja z muzejem. Muzej se je odzval z uvodnimi srečanji, da je ustvaril prijetno vzdušje in spodbudil aktivno sodelovanje.

KULTURNI POSREDNIKI

V Grčiji so plesni učitelji delovali kot kulturni posredniki ter povezovalni člen med ustanovami in skupnostmi. Olajšali so dialog, usklajevali dediščinske pripovedi ter se zavzemali za vključujoče varovanje dediščine.

Sporočilo plesnim skupnostim:

Razmislite o potencialnem vplivu sodelovanja z dediščinsko institucijo – tako pozitivnem kot negativnem. Imate kakršnekoli pomisleke? O njih se posvetujte z dediščinskimi strokovnjaki.

ARTICIPATIVNI PLESNI

04

5. KORAK: POMAGAJTE PRI OBLIKOVANJU FORMATA

UPOŠTEVAJTE, DA JE PLES UTELEŠENA GLASBENA, DRUŽABNA IN MINLJIVA AKTIVNOST, ZATO PRESEZITE OKVIR STATIČNE RAZSTAVE. SKUPAJ RAZIŠČITE:

- interaktivne postavitve (videoposnetki, koticiki za skupni ples),
- plesne dogodke kot dopolnitev programov ob razstavi, ki združujejo ples in živo glasbo,
- predmete, ki pripovedujejo zgodbe (kostumi, inštrumenti, fotografije),
- in druge možnosti.

SKRBNO NAČRTUJTE SKUPNE AKTIVNOSTI

V Slovenskem etnografskem muzeju so bili ključnega pomena testni posnetki in odprta komunikacija pred snemanjem pedagoškega filma, saj se plesalci pogosto gibljejo instinktivno in niso navajeni nastopati pred kamero.

PRILAGODITEV VSEBIN NA RAZSTAVI ZA ČIM BOLJŠO IZKUŠNJO

Ker je med odpiralnim časom muzeja težko vedno zagotoviti plesne izkušnje v živo, se je Slovenski etnografski muzej odzval z virtualnimi interaktivnimi delavnicami za obiskovalce.

Sporočilo plesnim skupnostim:

Vaša aktivna udeležba je med izvajanjem projekta ključna. Pri odločanju naj vas vodi že pridobljeno znanje.

6. KORAK: SKUPAJ SE PRIPRAVITE NA RAZLIČNE CILJNE SKUPINE

Razstava naj bo prilagojena različnim ciljnim skupinam, od najmlajših do najstarejših, ljudem s posebnimi potrebami in ciljnim skupinam z različnim predznanjem o plesni dediščini.

SKUPAJ:

- prilagodite besedila in formate za večjo dostopnost,
- zagotovite alternative za starejše ali manj mobilne obiskovalce,
- redno preverjajte, ali so vaše dejavnosti vključujoče, in jih po potrebi prilagodite.

POPELJITE RAZSTAVO IZVEN ZIDOV INSTITUCIJE

V Sloveniji so s postavitvijo razstave v občinskih prostorih in z delavnicami v lokalni šoli z vsebinami razstave dediščino vrnili med skupnost ter ljudi ponovno povezali z njihovo plesno dediščino.

PLES ZA BOLJŠE POČUTJE

Na Madžarskem so plesne delavnice, namenjene vsem generacijam, vključevale poseben program za ljudi z demenco. Vključeni so bili tako stoječi kot sedeči plesi, kar je omogočilo, da so lahko vsi udeleženci krepili tako telesno kot duševno zdravje.

05

ŠTUDIJE PRIMEROV IN RAZSTAVE S PARTICIPATIVNO PLESNO DEDIŠČINO

06

7. KORAK: OCENITE SODELOVANJE

PO REALIZACIJI RAZSTAVE SE SKUPAJ
OZRITE NA IZVEDENO SODELOVANJE
IN RAZMISLITE O NASLEDNJIH
VPRAŠANJIH:

- Kaj je bilo uspešno in kaj bi lahko izboljšali?
- Kakšen vpliv je imelo sodelovanje na ohranjanje plesa?
- Kako lahko izkušnja vpliva na pobude za prihodnje aktivnosti?

8. KORAK: PRIPRAVITE NAČRT ZA OBDOBJE PO RAZSTAVI

UKREPE ZA OHRANJANJE PLESA
JE TREBA REDNO IZVAJATI TUDI V
PRIHODNJE. RAZSTAVA NE POMENI
ZAKLJUČKA PRIZADEVANJ, LAHKO JE
IZHODIŠČE ZA:

- stalne plesne delavnice,
- izobraževalne programe,
- potujoče programe za šole in skupnostne centre,
- digitalne arhive ali virtualne razstave za dostop diaspore,
- stalne prostore za plesno prakso na dostopnih lokacijah.

NADALJNJE SODELOVANJE

Na Norveškem se je sodelovanje po razstavi s participativnim plesnim dogodkom nadaljevalo s šolskimi turnejami, promocijo tradicionalnega plesa in glasbe na svetovnem prvenstvu v nordijskih disciplinah ter zastopanjem interesov skupnosti v kulturnih, političnih in akademskih mrežah.

DELAVNICE ZA ŠTUDIJE PRIMEROV IN

07

PARTICIPATIVNIMI PLES

ODK, SOUSTVARJENE S PLESNIMI SKU

08